

SVENSKLÄRAREN

TIDSKRIFT FÖR SVENSKUNDERVISNING NR 2-2014 ÅRGÅNG 58

TEMA: ELEV PERSPEKTIV

ANPASSNING OCH ÅNGEST
– ELEVER OM SKRIVPROV

När eleverna får bestämma:
"VI VILL VARA MER KREATIVA"

TA TILLVARA ELEVENS
ERFARENHETER

Krönika av Martin Widmark:
SVARTA HÅL I SPRÅKET
NÄR ORDEN FATTAS

NYHET I SVENSKA ÅK 7-9

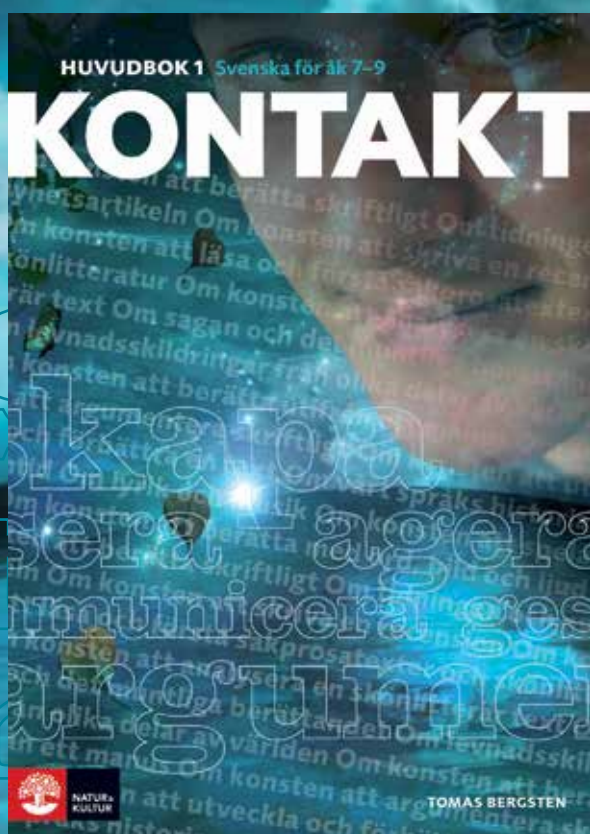

KONTAKT

utvecklar förmågor i svenska

Nu finns läromedlet som gör att du håller en stadig kurs genom Lgr11. Med Kontakt har du dina elevers språkutveckling i din hand. Du ger dem kontakt med sina förmågor i svenska.

I elevens två huvudböcker finns arbetsområden som täcker kursplanens centrala innehåll i svenska. När du vill kan du förstärka, fördjupa, gestalta och växla med eget material.

Gå på
guidad tur, se alla
arbetsområden
och läs mer på
nok.se/kontakt

Natur & Kultur
Tel: 08-453 86 00
www.nok.se info@nok.se

LEDARE CARL-MAGNUS HÖGLUND, REDAKTÖR

De gymnasieelever vi har intervjuat inför det här numret är väldigt tydliga på en punkt: De vill få utrymme att vara mer kreativa och de vill att undervisningen ska utgå från deras egna intressen och erfarenheter. När de bitarna faller på plats tycker de att svenskämnet är roligt.

Nu behöver inte skolan alltid vara rolig eller gå elevernas önskemål till mötes. Men det finns goda skäl att lyssna till deras röster. Suzanne Parmenius Swärds forskning visar att många elever idag känner ångest, motvilja och meningslöshet inför de skrivuppgifter och -prov som ges i svenskan. Det är också vanligt elever försöker anpassa sig till vad de tror att skolan vill ha.

SUZANNE PARMENIUS SWÄRD konstaterar att när skrivandet upplevs på det sättet kan det aldrig "leda till att elever använder sin fulla kapacitet" och det leder inte heller till att eleverna utvecklas. I förlängning påverkar det deras läsförståelse och betyg.

Den tråden tar Carin Jörgel-Löfström upp i sin artikel "Elevers erfarenheter – en självklar utgångspunkt för svenskundervisning". Hon skriver att det är

lärares ansvar att "organisera verksamheten i klassrummet på ett sådant sätt att elevernas lärande gynnas". Carin Jörgel-Löfström ger en rad tips från sin egen mångåriga svensklärarkarriär.

IDET HÅR NUMRET SKRIVER vi också om en ofta bortglömd del av svenskämnet: De nordiska språken. Torben Mundbjerg presenterar aktuell forskning och berättar om ett projekt där man lyfter in det tydligare i lärarutbildningar. Artikeln är på danska. Med andra ord sätter den era kunskaper i vårt grannspråk på prov. Trevlig läsning!

INNEHÅLL

- 3 Ledare
- 4 Nyheter
- 8 **Tema: Eleversperspektiv**
- 8 **Temainledning**
Av Gustaf Skar
- 10 **"Vi vill vara mer kreativa"**
Av Ragnar Wernstedt
- 12 **Anpassning, ångest, glädje – elevröster om skrivande**
Av Suzanne Parmenius Swärd
- 16 **Elevers erfarenheter – en självklar utgångspunkt**
Av Carin Jörgel-Löfström
- 18 **Muntliga framställningar**
Av Sanna Woxström
- 20 **Låga förväntningar hindrar**
Av Carl-Magnus Höglund
- 22 Forskning
- 24 Från idé till verklighet
Webbkronikan av Linda Ammitzböll
- 26 Nordiska språk på lärarutbildningar
Av Torben Mundbjerg
- 31 Svarta hål i språket
Kronika av Martin Widmark
- 32 Boklistan och recensioner
- 36 Debatt: Obegripligt kunskapskrav i svenska
Av Henrik Birkebo
- 38 Föreningsnytt

SVENSKLÄRAREN

Tidskrift för svenskundervisning

Redaktör och annonsbokning: Carl-Magnus Höglund.

Adress: Svenska Läraren, c/o Frilansarna, Erik Dahlbergsgatan 9, 412 26 Göteborg, tel 0708 - 559 649. E-post: red@svensklararen.se

Ansvarig utgivare: Ann Boglind. Redaktionsråd: Hillevi Larsson, Ewa Bergh Nestlog och Lotta Storm.

Omslag: Carl-Magnus Höglund. Grafisk form: Alba.nu. Layout: Carl-Magnus Höglund. Tryck: Trydells, Laholm. ISSN: 0346-2412.

Prenumeration: Ingår i medlemskap, vars avgift är 290 kronor. För skolor, institutioner och andra icke-medlemmar kostar det 350kr.

Utlandsprenumeration 380kr. Betalas direkt till Svenska Lärarförningens bankgiro 876-1454 eller plusgiro 8984-7.

Utgivningsplan 2014

Nr	Materialdag	Utkommer	Tema
3	11 aug	2 sept	Svenskämnet och politiken
4	20 okt	18 nov	Utmaningar för svenskläraren

Skriv i Svenska Läraren! Vill du medverka i Svenska Läraren? Vi tar gärna emot tips och texter eller bilder. Men kontakta helst redaktören innan ni skriver något. Redaktionen förbehåller sig rätten att redigera och korta insända manus.

Representanter från alla nordiska länder träffades i Lysebu. Foto: Moja Ladvelin

NORDSPRÅK ska bli mer synligt

Att få umgås med modersmållärarkollegor från andra skolor, olika stadier, med annorlunda läroplaner och andra erfarenheter är ett privilegium. Lägg till de som undervisar i nordiska språk som andraspråk. Då inser man snabbt att varje möte med en kollega i Nordspråkssammanhang ger en ny infallsvinkel i, en djupare förståelse för och ett ännu större intresse för det nordiska samarbetet. För samtidigt som det finns skillnader mellan våra yrkesliv, är det mycket som binder oss samman. Och det är i de här knutpunkterna som vi kan hitta det värdefulla med Nordspråk.

DEN 16-17 JANUARISAMLADES Nordspråk till arbetsmöte i ett snöigt landskap på Lysebu utanför Oslo. Medlemsföreningarna från nästan alla de nordiska länderna var representerade, med lärare i modersmål från Island, Danmark, Norge, Sverige och Finland samt dansklärare från Island och svensklärare från Finland. Färöarnas representant hade tyvärr förhinder.

Arbetsmötet på Lysebu var synnerligen händelserikt, vilket det naturligtvis är, när man endast samlas en gång om året. Många glada återseenden och nya bekansnader ger många skratt och glada samtal. Det tar också en stund att vänja örat vid grannspråken och tungan vid att tala lite långsammare än vanligt.

Den huvudsakliga uppgiften för Nordspråk är att arrangera kursverksamhet. En stor del av mötestiden handlar därför om att diskutera kurser som varit, kurser som är på gång och kurser som ska planeras. Särskilt sommarkursen, som är Nordspråks flaggskepp, kräver utförlig planering, men utöver den årliga sommarkursen arrangeras två tredagarskurser och en endagskonferens i året.

PÅ LYSEBU VAR DET OCKSÅ dags att avtacka Lis Madsen, som i flera år hållit i trådarna och sett till att det nordiska samarbetet inom Nordspråk fungerar väl och fortsätter utvecklas. Det är alltid vemodigt att se en kollega gå vidare

ors öte ha gulle
in ch jag har

LILLA AUGUSTPRISET

Finns vinnaren i din klass?
Se augustpriset.se/lilla-augustpriset
för regler och anmälan.

Lilla Augustpriset delas ut av Svenska Förläggareföreningen i samarbete med Posten

till andra projekt, men vi önskar Lis lycka och framgång.

En av de stora frågorna under mötet var att utse en ny projektledare. Och det är inte helt lätt att ställa upp, när föregångaren varit så sakkunnig och engagerad som Lis Madsen. Därför var det glädjande att se att Lene Reichstein Lund ville ta sig an uppgiften och dessutom valdes enhälligt.

Men våren 2014 får Nordspråk inte bara en ny projektledare, utan själva organisationen står också inför nya utmaningar. Hulda Zober Hom är ny språkkoordinator under FNF (Foreningerne Nordens Forbund) och ansvarar för verksamheten inom språkområdet under Nordiska ministerrådet. Zober Holm kommer att fungera som länk mellan Nordspråk och Nordiska ministerrådet.

NORDSPRÅKS MÅL ÄR ATT öka förståelsen mellan och öka statusen för de nordiska språken genom ett gott samarbete mellan modersmållärarna och lärare i nordiska språk i Norden. Det är viktigt att samarbetet är välfungerande och synligt såväl för de som jobbar med våra nordiska elever, som för beslutsfattare. Därför kommer Nordspråk som organisation under år 2014 att fokusera mera på just synliggörandet av kärnverksamheten, nämligen kursverksamhet för lärare och lärarstuderanden.

På gång är till exempel sommarkursen "Fortryllende fortelling" i Lofthus, Norge, och höstkurserna "Kreativitet i nordiska klassrum" i Helsingfors och "Bli mera nordisk med dina elever" i Stockholm.

Ett arbetsdrygt år väntar Nordspråk!

Jolin Slotte

Jolin Slotte är redaktör för Arena, tidskrift för Svensk modersmålläraforeningen i Finland

Barbro Lindgren årets ALMA-pristagare

Som första svenska författare har Barbro Lindgren utsetts till mottagare av ALMA-priset.

Barbro Lindgren debuterade 1965 och har givit ut ett hundratal titlar sedan dess. Hon är översatt till cirka 30 språk.

När hon fick beskedet valde hon att berätta om sin vänskap med Astrid Lindgren.

– Det hela började med ett brev från henne där hon talade om hur jag skulle skriva för att det skulle bli bra och jag gjorde som hon sade. Brevet blev mitt universitet.

Barbro Lindgren. Foto: Rebecka Uhlin

Svensklärare i Västsverige!

Boka redan nu in fredagen den 17 oktober i era kalendrar. Då kommer Svenskläraryrket att anordna en fortbildningsdag på Humanisten i Göteborg under rubriken Svensklärares utmaningar. Föreläsare är medlemmar ur föreningens styrelse samt någon gästföreläsare.

Priset kommer att bli mycket lågt för medlemmar och något högre för icke medlemmar.

150 år

1864 – 2014

ERIK AXEL

KARLFELDT

Karlfeldtsamfundet utlyser tävlingen

Ungdomens Karlfeldtpris

1:a pris 10.000 kr

- Tävlingen är öppen för ungdomar födda 1994 eller senare.
- Uppsatsen ska handla om Erik Axel Karlfeldt och ha huvudsakligt fokus på hans diktning.
- Total prissumma 20.000 kr fördelat på högst sex pristagare. Första pris 10.000 kr.
- Bidragen ska ha inkommit till Karlfeldtsamfundet senast 1 juni 2014.

Mera information finns på:

www.karlfeldt.org/nyheter/ungdomens-karlfeldtpris-2014

KARLFELDTSAMFUNDET

Återinläring för elever med läs- och skrivsvårigheter

- hur tar man reda på exakt vad elever kan och inte kan?

Det är svårt att nå skolans mål när man har problem med att skriva, läsa och förstå vad man läser. Forskningen har givit oss nya pedagogiska verktyg för att du som lärare ska kunna ge dina elever fungerande läs- och skrivstrategier. För att lyckas behöver du ta reda på vad dina elever redan kan och exakt vad de ännu inte lärt sig. I den här utbildningen utgår vi ifrån vad som händer i hjärnan när vi läser och skriver för att du ska kunna sätta in rätt åtgärder för en effektiv återinläring.

- Hjärnans krav på skolans pedagogik
- Läs- och skrivsvårigheter
- Att åtgärda svårigheter

Kompetensutveckling på plats hos er

Boka utbildningen som uppdrag. Vi anpassar upplägg, innehåll, tid och plats. Kontakta oss på 08-737 68 00 för mer info.

Utbildningen finns även som 2-dagarskurs. För anmälan: www.lararfortbildning.se

Målgrupp: Lärare i grund- och gymnasieskola

UTANFÖRSKAP

trend i barnböcker

ett säkert vårtecken är Svenska barnboksinstitutets bokprovning som sker i mitten av mars varje år. I år var det den tjugoförsta bokprovningen då både statistiska och innehållsliga uppgifter om 2013 års barn- och ungdomslitteratur presenterades. Rapporten i sin helhet finns på www.sbi.kb.se och de föreläsningar som gavs är filmade av UR.

Det är alltid lika intressant och spännande att ta del av denna bokprovning med dess blandning av siffror och tematiska trender samt utställning av samtliga böcker i institutets lokaler på Odenplan i Stockholm.

2013 utkom 1 770 barn- och ungdomsböcker i Sverige, vilket är några fler än föregående år. Det som är slående är att

hälften av dem var svenska böcker, vilket var många fler än på länge. Det är fortfarande översättningar från engelskan som är den största gruppen översatta böcker, medan översättningar från danskan och japanskan har minskat.

VISSA GENRER, som ungdomsböcker, tecknade serier och bilderböcker, minskade förra året, medan böcker som riktar sig till åldrarna 6-12 år har ökat. Här är det både fackböcker och skönlitteratur som har ökat. Förra året publicerades endast sex diktsamlingar för barn.

Den tydligaste tematiska trenden 2013 var ensamhet och utanförskap, redogjorde Åsa Warnquist för i sin föreläsning. Detta gäller inte bara ungdomsböcker

utan även böcker för yngre läsare. Det handlar om socialt, psykologiskt och etniskt utanförskap. Barnen och ungdomarna saknar någon att anförtro sig till. De är ensamma trots att de har många människor omkring sig. Men det finns också böcker som beskriver ett självvalt utanförskap.

Även bilderböckerna präglas av existentiella frågor och flera böcker handlar om sorg och saknad efter en familjemedlem som har dött.

ANDELEN LÄTTLÄSTA och läsa-lättböcker har ökat. Hela tio procent av alla böcker som gavs ut 2013 klassificeras som lättlästa. Kristin Hallberg framhöll i sin föreläsning med titeln "Lättläst är läsvärt" att de nu är av ovanligt hög kvalitet.

Det är omöjligt för lärare och bibliotekarier att läsa alla böcker som kommer ut, men genom att ta del av barnboksinstitutets bokprovning får man en orientering och blir stimulerad av det rika utbudet. Att barn och ungdomar läser allt mindre kan inte bero på någon brist på böcker.

Ann Boglind

Läs Lagerlöf i skolan!

Den 1 maj öppnar Litteraturbankens skola för lärare och elever. Du får undervisningsidéer, introduktioner och underlag för en rad lektioner i litteratur anpassade för förskoleklass ända upp till gymnasiet. Eleverna får egna ingångar till uppgifterna.

Allt utgår från Selma Lagerlöfs odödliga verk!

Litteraturbankens skola är utarbetad av Ann Boglind och Anna Nordlund.

Välkommen till Litteraturbankens skola!
<http://litteraturbanken.se/skola>

Kommer till
terminsstart!

Nyutvecklat för GY 2011!

Med *Svenska rum* får du en serie allt-i-ett-böcker som utvecklas med utgångspunkt i den nya ämnesplanen i svenska. Målet är att ge eleverna helhet, utmaning och en tydlig struktur. Till terminsstarten fullbordas serien med *Svenska Rum 3*.

Gå in på Ämnestorget för svenska och lämna en intresseanmälan så hör vi av oss så snart *Svenska rum 3* finns färdig att testa.

Via Ämnestorget kan du också ladda ner smakprov och provlektioner från *Svenska rum 1* och *2*.

GY/VUX

www.liber.se
kundservice.liber@liber.se
Tel 08 690 93 30
Fax 08 690 93 01/02

Lämna intresseanmälan via Ämnestorget! www.liber.se/gysvenska

Ge eleven makten över sitt lärande

Gustaf Skar är fil. dr i utbildningsvetenskap med inriktning mot språk och språkutveckling vid Stockholms universitet. Han är också ledamot i Svenskläraryöreningens styrelse.

Att individer kan ta kontroll över sitt lärande ligger i allas intresse.

Det finns ganska mycket forskning på temat "eleven som agent". Det kan till exempel handla om hur elever skall kunna hitta strategier för att bedöma sitt eget arbete. Med god förmåga att värdera sin egen process och produkt kan eleven delvis ta makten över sitt lärande. En sådan makt är bra när man skall ta sig fram i utbildningssystemet.

SJÄLVBEDÖMNING ÄR EN DEL av det som ibland kallas bedömning för lärande eller formativ bedömning. Dessa begrepp har länge varit på var lärares läppar, så länge att de nu till och med ingår i den politiska repertoaren. När detta skrivs har regeringen nyss lanserat ännu ett förslag om hur skolan skulle kunna reformeras. Ännu en gång föreslås något som saknar förankring hos lärare och i forskning, denna gång att betyg skall lämnas redan till landets 10-åringar.

Starkt influerade, får man förmoda, av sanningar på Folkpartiets högkvarter, tänker man sig att betyg i lägre åldrar innebär "tydlig information om hur eleven ligger till" (Reinfeldt, Björklund, Lööf, & Hägglund, DN Debatt, 24.3.2014). Och, för att vara i takt med tiden, har man bestämt sig för att "betyget F, som står för underkänt, ska i mellanstadiet i stället uttryckas som att eleven ännu inte har nått kunskapskraven, för att markera bedömningens formativa karaktär."

FORMATIV BEDÖMNING BYGGER som bekant på att göra kvalificerade bedömningar av var i relation till ett definierat mål en elevprodukt eller elevprocess befinner sig. Eleven själv befinner sig i en obligato-

risk skola. Så verkar dock inte regeringen uppfatta saken. Den borgerliga fyrklövers agent, en 10-åring med ett "F", eller "ännu inte har nått kunskapskraven", är en rationell, nyttomaximerande individ. För Reinfeldt et al. är skollogiken enkel: berättar vi för barnen var "de ligger till" kommer de anstränga sig för att byta position om denna visar sig ofördelaktig.

PÅ NYA ZEELAND HAR MAN VALT en annan väg. (Och enligt den skolpolitiskt relevanta PISA-mätningen verkar det fungera fint!). Den nyzeeländska staten har finansierat en rad olika bedömningsinstrument för att möjliggöra formativ bedömning i den konventionella bemärkelsen.

Inget av instrumenten är obligatoriskt att använda, utan tvärtom säger staten till sina lärare att man litar på att skolan använder de instrument som passar de lokala behoven bäst. Och andemeningen, även om den inte finns publicerad i något officiellt sammanhang, är att det är skolan – och inte eleven! – som inte nått målen, om en elevprodukt eller elevprocess inte motsvarar de fördefinierade standarderna.

STATEN BEHÖVER EN VÄLUTBILDAD befolkning. Därför tvingar man den att genomföra en 9-årig grundutbildning. För individen är utbildning många gånger en nödvändighet för att kunna fungera i det högteknologiska samhälle som i sin tur kräver en välutbildad befolkning för att kunna upprätthållas.

Att individer blir agenter och kan ta kontroll över sitt lärande ligger därför i allas intresse. Att underkänna 10-åringar är däremot bara dumt.

TEMA: Elevperspektiv

Vad rör sig i huvudet på eleverna? Vad är det som väcker deras intresse? Vem bryr sig om deras vilja och kunskaper? Vi har tittat på svenskämnet från elevernas perspektiv.

”Vi vill vara mer kreativa”

Svenskläraren åkte till två gymnasieskolor i Stockholmsområdet för att fråga elever vad de tycker om svenskämnet. Det visade sig att de ville ha möjlighet att vara mer kreativa.

Pontus Persson, Matilda Laskowska och Olivia Gustafsson går sista året på samhällsvetenskapsprogrammet i Värmdö gymnasium i Stockholm.

Hur ser era svensklektioner ut?

Olivia: Det är mycket sakprosa nu, väldigt lite fiktion och egen fantasi. Det känns lite tråkigt, men å andra sidan är det nog nödvändigt inför högskolan. Vi kommer ha nytta av det, sen kanske det inte är så kul alla gånger. Det finns ganska lite kreativa ämnen överhuvudtaget på gymnasiet.

Pontus: Vi får läsa mycket tycker jag, på högstadiet så skrev man mer berättelser och sådant. Att så många kreativa ämnen, som slöjd, har försvunnit till gymnasiet är väldigt tråkigt, om det försvinner mer och mer i svenska också så är det också trist. Det blir tråkigare att plugga då.

Vad är roligast i svenskan?

Matilda: Det roligaste vi gjort det här året var när vi skrev personreportage, då fick

man vara lite kreativ och man fick intervjua någon man tyckte var intressant.

Pontus: Jag tycker att det är kul när man ska framföra sina åsikter. Alltså retoriken. Det är en ganska stor del av svenskan och man får lära sig att argumentera och så.

Vad är viktigast?

Olivia: Att kunna argumentera för sina åsikter och se igenom när folk försöker trycka ner en med härskartekniker, att vara självständig.

Hur ska en bra svensklärare vara?

Pontus: Inspirerande och engagerad, vår lärare Katarina är det. Med en tråkig lärare så kan det gå snett i vissa ämnen, läraren spelar jättestor roll. Vår klass tycker att svenska är roligt på grund av läraren.

Olivia: Lärare som tror på ens förmåga att lyckas och som visar engagemang är det som får en att bli studiemotiverad.

Vad tycker ni om nationella prov?

Matilda: Vi fick nyss reda på temat, det var oacceptabelt tycker jag, ”Hur skriver man?”. Det roligaste är att lära sig att argumentera och det vill man också göra i nationella proven, det man tycker är kul är det man är bra på och det är så man kan skriva ett bra prov eller hålla ett bra tal. Jag vill inte hålla ett tal om hur man ska skriva, jag vill hålla ett tal om dödshjälp eller mer rörande saker.

Pontus: Det blir bara en stor grej av nationella proven. Med tanke på att man kan uppfylla alla betygskriterier utan de här proven så känns det mer som att de behöver statistik över vad eleverna kan, något som måste göras bara.

Om man är duktig i ämnet svenska, vad tror ni att man kan bli då?

Pontus: Eftersom vi får lära oss att vara kritiska och argumentera för våra åsikter så är det bra för många yrken, det behöver inte ha något med litteratur att göra egentligen, snarare allt som har att göra med människor.

Matilda: Vi har pratat om en kille i klassen som vissa tycker är jättesmart medan andra bara tycker att han har ett bra ordförråd och bra svenska. Han formulerar sig så att det låter trovärdigt, det kan nog vara en statusgrej att vara bra på svenska.

Text & foto: Ragnar Wernstedt

Ragnar Wernstedt är frilansjournalist. Tidigare har han jobbat som vikarierande svensklärare i olika skolor i Stockholm.

”Bra att lära sig argumentera”

Hur ser era svensklektioner ut?

Philip: Nu håller vi på med ett projekt där vi letar upp mycket information på våra datorer som vi har fått och sen skriver vi mycket, vi ska lämna in det arbetet snart.

Vad är roligast på svenskan?

Sofia: Att skriva! Noveller eller andra kreativa texter är roligast. Jag skulle vilja ha fler fria uppgifter där man får skriva själv om vad man vill.

Vad är viktigast att lära sig?

Philip: Det är viktigt med historia och litteratur tycker jag, vad som är viktigast får man väl se sen när man blir äldre, men det är nog bra att lära sig att argumentera.

Hur är en bra svensklärare?

Sofia: Hon eller han ska veta vad den gör, den ska vara intresserad och kunna lyssna på eleverna.

Philip: Den ska också ha koll så att inte eleverna sitter med mobilerna och så. Dis-

ciplin är viktigt till en viss del men om det är för hårt så blir de som en diktator, de vill man inte, då känner man sig fast. De ska se till att man gör rätt men också lita på att man gör det.

Vad får er att bli studiemotiverade?

Therese: Roliga uppgifter inom ett ämne som man gillar, som man själv är intresserad av. Det blir inte lika kul om man måste göra om något ämne som någon annan valt.

Ni går en yrkesförberedande utbildning och måste bara läsa Svenska 1, kommer ni ändå att välja till mer svenska så att ni får högskolebehörighet?

Therese: Ja det kommer nog alla göra, men jag tror inte att alla kommer plugga vidare sen. Eftersom det här är en yrkesförberedande utbildning så kommer de flesta nog att börja jobba direkt. Jag kommer göra det i alla fall. Jag skulle vilja bli reseledare, det är därför jag har börjat här.

Sofia Grabler, Philip Sokcic Hedín och Therese Johansson går första året på Hotell- och turismprogrammet på Stockholms Hotell- och Restaurangskola.

Tycker ni att det är bra att ni har möjlighet att skaffa högskolebehörighet i den här skolan?

Sofia: Ja, om man nu vill plugga vidare så är det bra att man kan få de kurserna här. Då måste man lägga till matte också så att man kan börja i högskolan.

Text & foto Ragnar Wernstedt

Skrivkonst – skriv med litteraturen och konsten som inspiration

Skrivkonst är en praktisk handledning med färdiga lektionsupplägg utifrån konstverk och skönlitterära mönstertexter.

Materialet syftar till att stimulera och utveckla elevernas språk- och skrivförmåga genom skrivstrategier och skrivverktyg. Den skrivprocessororienterade metoden innebär att eleverna får bearbeta sina texter i flera omgångar.

I materialet ingår:

- Lektionsupplägg för skrivundervisningen
- 29 konstverk från olika konstepoker i 4-färg, både i handledningen och på den medföljande cd:n
- Kopieringsunderlag, bland annat Skrivarkäpp, Responsguide och Mönstertexter (utdrag ur skönlitteratur).

Avsedd för: Svenska 1–3 på gymnasiet och motsvarande utbildningar

Läs mer om **Skrivkonst** och bläddra i materialet på www.sanomautbildning.se

Skrivandets puls är inlevelse

Följ Svenskrummet på Facebook!
www.facebook.com/svenskrummet

s a n o m a utbildning

tel. 08-587 642 10
info@sanomautbildning.se
www.sanomautbildning.se

ANPASSNING, ÅNGEST ELLER SKRIVGLÄDJE – elevröster om skrivande

Elever hanterar skrivsituationer i skolan som till exempel nationella provet på mycket olika sätt. Vad säger elever när de blir tillfrågade om hur de upplever skrivandet och vilka pedagogiska slutsatser kan man dra av deras svar?

För en liten tid sedan talade jag med en lärarstudent som precis hade avslutat sin VFU i lågstadiet. Hon berättade om ett läs- och skrivprojekt hon genomfört till stor belåtenhet för både eleverna, henne själv och handledaren. Mitt i berättelsen säger hon något som får mig att undra: "Det är så viktigt att eleverna får börja skriva tidigt och uttrycka sig, eftersom det kommer ett nationellt prov snart."

Jag hajade till och funderade över innebörden i det hon just sagt. Uttryckte hon sin föreställning om varför man ska lära sig skriva? Finns det inte ett annat, kanske högre syfte som att skrivandet ska syfta till att vara ett av "människans främsta redskap för reflektion, kommunikation och kunskapsutveckling" eller att "uttrycka sin personlighet, lära känna sin omvärld, sina medmänniskor och sig själv"? (Ämnesplaner Gy11).

Bakgrund

I min avhandling *Skrivande som handling och möte* (Parmenius Swärd 2008) gav jag röst åt 55 elevers tankar och åsikter om skrivande under gymnasietiden.

Jag riktade in mig på aspekter av skrivandet som hur uppgifter uppfattas och hur dessa kan lösas, hur eleverna uppfattade de villkor som skrivande sker under och framför allt hur de upplevde den bedöm-

Syftet är att att uppfylla de krav och förväntningar som ställs. Eleverna är helt enkelt duktiga uppgiftslämnare.

ning (både så kallad formativ och summativ) som erhöles under gymnasietiden.

I boken *Läsning, skrivande, samtal – textarbete i svenska på gymnasiet* (Bommarco & Parmenius Swärd 2012) visar vi hur svenskämnet kan läggas upp med stöd i aktuella läs- och skrivteorier. Några av dessa teorier grundar sig i resultaten av vår forskning. I en pågående studie fördjupas det tidigare forskningsområdet till att omfatta elevers upplevelse av att skriva nationellt prov och hur texterna blir i förhållande till den givna uppgiften. Cirka 85 elever har deltagit i intervjustudien och deras uppsatser har samlats in.

Jag kommer i det följande släppa fram några röster som härrör från avhandlingen, boken och det pågående projektet. Rösterna grupperar sig kring hur elever uppfattar de situationer av skrivande som de sätts i.

Anpassning

Mina undersökningar visar att många inordnar sig och anpassar sig till situationen. Syftet med skrivandet är i dessa fall att göra som det är bestämt och uppfylla de krav och förväntningar som ställs. Eleverna löser uppgifterna med tillförsikt men bryr sig egentligen inte så mycket om vad de skriver om. De är helt enkelt dugliga uppgiftslösare.

En elev säger att hon följer instruktionen till punkt och pricka. Hon skriver på och tycker att texten är okej: *Den blir godkänd i alla fall*. Om syftet med provet säger hon: *Jag ville uppnå ett så högt betyg som möjligt*, och om situationen menar hon att hon var nervös och fick ont i huvudet, men att hon försökte behålla lugnet och: *det är skönt att aldrig skriva*

ett nationellt prov i svenska mer (flicka EST 2011). En annan elev säger: *Nationella provet är det mest onödiga som kursen erbjuder. Det är en ren uppvisningsuppgift vars värde jag har svårt att se* (flicka EST 2002).

En pojke skriver om ämnesvalet att det fick duga helt enkelt. Han säger om hela skrivsituationen: *Jag tycker det är lite av ett problem att de kräver att om du ska skriva en krönika så ska du skriva om ett specifikt ämne. Jag ville till exempel skriva en krönika om hur det är att bli vuxen i dagens samhälle, men gavs inte den möjligheten. Därför blev det jag skrev inte mitt första val utan mer en nödlösning. Jag tycker inte det gör eleven rättvisa* (pojke EST 2011).

Här sätter han fingret på en springande punkt. Viljan att lyckas och utmanas mot sin fulla potential. Han visar att elever faktiskt har något att säga och berätta men att den möjligheten inte ges fullt ut, utan man får underordna sig de givna förhållandena.

Ångest och motvilja

Många elever känner meningslöshet och motvilja, de ser ingen mening med varför man skriver i skolan.

En elev uttrycker sig om hela skrivsituationen på följande sätt: *Jag är så fruktansvärt trött att sitta i timtal och skriva politiskt korrekt skitsnack som ingen bryr sig om, allra minst jag själv* (pojke EST 2002).

En annan elev menar: *[...] för var dag så blir mitt skrivande utanför skolan allt bättre*

Elever vill ha mer kreativa skrivuppgifter i skolan.

Foto: Ragnar Wernstedt

re samtidigt som jag känner en allt större motvilja mot att skriva i skolan (pojke NV 2002).

Ytterligare en ung man säger om sin situation efter avslutat skrivande att: *Uppgiften var inte så lätt att förstå, jag var för trött och nervös och hade ångest* (pojke SP 2011).

Det är mycket vanligt att främst pojkar uttrycker sig om att provsituationen som finns runt skrivandet skapar ångest och att man ger upp eller inte vill delta. Motviljan tar över viljan att uttrycka sig. Man utnyttjar inte sin förmåga optimalt eftersom upplevelsen att skriva i skolan handlar om prestation snarare än om att berätta något, vilket hämmar kreativiteten och förmågan.

Argumentationslusta

Många elever tycker om att skriva och drivs av en inre lust och vilja att reflektera, uttrycka sina tankar och åsikter och att få se dem nedskrivna i text.

De tar tillfället i akt under till exempel nationella provet att argumentera för en fråga som verkligen engagerar dem och som ligger dem nära. De verkar inte tänka så mycket på att deras läsare faktiskt inte bryr sig om vad texten handlar om. Det ses inte heller som ett hinder att det är ett betygsgivande prov, utan de går in i situationen avslappnade och ser uppgiften som utmanande och till och med sjukt roligt som en elev sa.

Nedan följer några röster om vad de ville uppnå med skrivandet i denna situation:

Jag ville få fram vad andra i min ålder känner när dom har det svårt (flicka SP 2011).

Jag ville förmedla en känsla och försöka få folk att relatera till det jag skrev (flicka NV 2011).

Att få läsaren att förstå vart jag står i frågan jag diskuterade (pojke EST 2011).

Att få människor att inte betsa upp sig mycket över huruvida datorspelet skulle kunna vara farligt (flicka EST 2011).

Dessa elever går in i situationen och försöker påverka en läsare och göra sin röst hörd.

Avslutning

Vad vill jag nu säga med dessa citat och exempel? Jo, jag tycker det är viktigt att lyssna på eleverna och inte bara höra vad de säger, utan också försöka gå bakom orden och dra pedagogiska slutsatser, eller som en elev i undersökningen (2011) ut-

trycker det: *Jag tycker det är kul att ni gör frågor efter, så att ni kan hjälpa ungdomar som kommer efter oss.*

Avslutningsvis följer två ytterligare elevröster som är värda att lyssna till: *Jag tycker att man bör variera kursen, prata om texten inte bara vad som står där utan vad det är för stil och språk och vad det är som gör texten (flicka NV 2002) och: Skrivande måste ha en mening – en funktion (pojke NV 2002).*

Att skriva en text är en kommunikativ handling. Stimuleras man att berätta eller hävda något för någon, kan man också utveckla sin skrivförmåga. Upplevs skrivandet i skolan som meningslöst kan aldrig en icke kommunikativ provsituation leda till att elever använder sin fulla kapacitet. Skrivförmåga som "människans främsta redskap för reflektion, kommunikation och kunskapsutveckling" utvecklas när individen deltar i lärande situationer där läsning, skrivande och samtal är i fokus och där det skapas en kommunikativ arena för meningsutbyte, förhandling och diskussion och som upplevs angelägen att delta i.

Suzanne Parmenius Swärd

Suzanne Parmenius Swärd är lektor i pedagogiskt arbete med inriktning svenska språket vid Linköpings universitet.

Hon arbetar i lärarutbildningen med svenskämnetts didaktik och forskar om text, skrivande och bedömning i olika skrivpraktiker inom skola och högre utbildning.

Det pågående projekt som hänvisas till i artikeln heter Multimodala perspektiv på gymnasieelevers provskrivande i svenska – text i kontext. Boken *Läsning, skrivande, samtal-textarbete i svenska på gymnasiet* är utgiven 2012 på Studentlitteratur. Den recenserar på sidan 35 i det här numret av *Svenskläraren*.

NYHET I SVENSKA ÅK 7-9

KONTAKT

Intro boken startar svenskan i åk 7

Kontakt **Intro boken** gör det lätt att starta svenskundervisningen i 7:an. Boken repeterar kunskaper från mellanstadiet och introducerar utvalt centralt innehåll från Lgr 11:s kursplan i svenska för åk 7-9.

Intro boken innehåller bland annat stavningsregler, ordklasser, språkriktighet, lästekniker och utvalda lässtrategier, hur man ger respons och jämför källor.

Använd boken i helklass eller låt eleverna arbeta på egen hand.

Intro bokens innehåll ser du på nok.se/kontakt. Se också annons för Kontakts huvudböcker först i tidningen.

Ny
upplaga
2014!

Testa
Onlinebok
också!

Räcker hela gymnasiet!

Handbok i svenska språket är en av Sveriges mest omtyckta läroböcker för gymnasiets högstskoleförberedande program. Du behöver bara handboken för att täcka alla språkliga moment i Svenska 1–3. Dessutom är den mycket rik på praktiska övningar.

Nu finns den nya upplagan även som Onlinebok, en digital version som har flera praktiska studiefunktioner för dig och eleverna.

Om du vill testa Onlineboken, gör du det enkelt genom att beställa ett kostnadsfritt utvärderingsabonnemang via Ämnestorget för svenska.

GY/VUX

www.liber.se
kundservice.liber@liber.se
Tel 08 690 93 30
Fax 08 690 93 01/02

 Liber
GRÄNSLÖST LÄRANDE

Beställ utvärderingsabonnemang via Ämnestorget! www.liber.se/gysvenska

ELEVERS ERFARENHETER

– en självklar utgångspunkt för svenskundervisning

Vad kan vi göra för att hjälpa våra elever att förbättra sin läsförmåga? Det är en av de frågor PISA-rapporten väckt. Carin Jörgel-Löfström skriver att språket måste användas i allt lärande och att läraren måste utgå från elevernas perspektiv och erfarenheter.

Redan i slutet av 1970-talet oroades lärare av bristerna i elevers (framför allt gymnasisters) läs- och skrivförmåga. Uttryck som "larmrapporter", "rop på hjälp" och "kö för speciallärarhjälp" syntes redan då – långt före PISA. Ett problem var hur man skulle gå till väga för att främja elevers språkliga utveckling med utgångspunkt i deras eget språk. I Svenska språknämndens tidskrift *Språkvård* förekom rubriken "Alla lärare är svensklärare", vilket ibland missuppfattades som gällande hjälp åt svenskämnet.

Hösten 1979 anordnades en konferens för att diskutera problemen. Skolöverstyrelsen, Svensk lärarföreningen, Lärarhögskolan i Uppsala och Göteborgs universitet representerades av välkända namn. Deras anföranden återges i *Språkvård* nr 1, 1980. Det som sades är väl värt att ta del av i dag. Elevers eget språk och egen verklighet borde i högre grad vara utgångspunkt för undervisningen. Också språkanvändningens betydelse för att få elever aktiva i mötet med nya kunskaper lyftes fram. Så gavs till exempel förslag på skrivuppgifter som icke-svensklärare borde kunna använda för att uppmuntra elever att tänka självständigt kring sådant de skulle lära sig.

Insikter – allt mer spridda

Ja, i dag inser väl allt fler av oss hur viktig just språkanvändningen är i allt lärande. Att bearbeta en text

I bästa fall kommer de att betrakta lärandet som något annat än ett tråkigt pluggande av rätta svar för att få bra betyg.

man läst genom att i tal och skrift reflektera över den, kan vara avgörande för förståelsen och möjligheten att tillgodogöra sig innehållet. Att samarbete med kamrater och lärare är utvecklande, särskilt när läraren inte bara behärskar sitt ämne väl utan också inser betydelsen av olika språkliga aktiviteter. Att få jämföra sådant som är nytt och obekant med egna erfarenheter och sådant de redan vet är viktigt för elever. Att få reagera på iakttagelser, komma på idéer, reda ut och planera är lika viktigt. Inte minst måste elever få ställa frågor.

Allt detta förutsätter att de använder sitt språk på olika sätt, något som i sin tur vänjer dem vid att reflektera, analysera och dra slutsatser - grundläggande färdigheter när det gäller att förstå sådant man läser, hör och ser.

Här gäller det alltså inte att använda språket för att leverera korrekta svar utan för att bygga upp och befästa nya kunskaper.

Läsa – tala – skriva

Från min egen tid som lärare i svenska och SO på grundskolans högstadium minns jag hur elevernas perspektiv på sådant som de läst, sett eller hört blev synligt för mig när de samtalade i smågrupper om sådant de funnit intressant eller svårbegripligt eller bara blivit lite nyfikna på.

Resultaten av gruppsamtalen blev sedan utgångspunkt för helklassamtal. Sedan kunde jag anpassa undervisningen efter vad som kommit fram, så att jag inte pratade över huvudet på alltför många. Ibland var det lämpligare att varje elev i stället skrev ner sina reflektioner (några minuters personliga anteckningar utan krav på formell korrekthet). Sedan berättade några vad de skrivit eller så tog jag del av det före nästa lektion för att få ett hum om hur eleverna tänkte och reagerade.

Förutsättningar

För att detta skall fungera måste frågor och uppgifter vara öppna. Facit finns inte, utan alla svar är av intresse, vilket är viktigt om eleverna skall finna det hela meningsfullt. De vänjer sig vid att fundera fram och tillbaka över nya intryck och erfarenheter. Deras gamla kunskaper förändras utan att förkastas. I bästa fall kommer de att betrakta lärandet som något annat än ett tråkigt pluggande av rätta svar för att få bra betyg på ”kunskaper” (som de inte bearbetat i sin egen tankevärld och som snabbt glöms bort). Ett konstruktivt reflekterande kring kunskapsinnehållet kommer att ersätta det passiva reproducerandet.

I klassrummet

Hur de här idéerna – att starta i elevens egna erfarenheter och kunskaper – praktiseras i klassrummet beror till stor del på lärarens inställning till kunskap och lärande. Är det verkligen kunskap som läraren förmedlar när eleven sätter igång med att plugga in det läraren anvisat? Och lärandet? Innebär det att elever framför allt ska hållas i schack, så att var och en får ”arbeta i lugn och ro” med att besvara frågor och lösa uppgifter?

Nog blir elever mer intresserade av både själva undervisningen och sådant de skall lära sig, om de känner sig delaktiga genom att läraren tar deras funderingar på allvar och inte först av allt slår ner på felaktigheter. Om motivation skall stärkas hos eleverna, är det välvilja som skall komma först i bemötandet. Då märker de dessutom hur den kunniga, vuxna människan hanterar intryck och erfarenheter och hur hon med respekt bemöter och intresserar sig för andras uppfattningar och kunskaper.

Språkriktighet

De formella sidorna av skrivundervisningen hör naturligtvis till svenskämnet. Även

Carin Jörgel-Löfström.

här har bemötandet av det eleven vill uttrycka med sin text stor betydelse för hennes språkliga ambitioner. När eleven med lärarens och kanske även kamraters hjälp bearbetat innehållet så att hon är nöjd, blir hon oftast angelägen om att även språket skall vara så bra som möjligt.

Språkfel i de korta reflektioner eleverna skriver för att reda ut och förstå nya kunskaper (som jag nämnt ovan) bör inte markeras eller rättas av bara farten. Då motverkas nämligen lärandet: måste det som skrivs ner snabbt vara språkligt korrekt, är det bäst att skriva så lite som möjligt. Och den viktiga spontana reflektionen hämmas. I stället för att rätta kan läraren be eleven förtydliga hur hon menar och skriva en kommentar typ ”det var lite svårt att förstå”.

Läsundervisning

Läsförståelsen i olika ämnen skulle nog stärkas av samtal liknande dem som förekommer kring skönlitteratur. Då är det i första hand eleverna som pekar på sådant de av olika skäl fäst sig vid: egendomlig-

heter, intressanta saker, sådant de känner igen eller sådant de av andra skäl observerat. Läraren lyssnar och förklarar och tar sedan själv upp det eleverna kanske inte uppmärksammat, men som är viktigt i sammanhanget.

Öppna frågor och uppgifter som ”Hur uppfattar du...” eller ”Vad tror du menas med...” är särskilt viktiga när eleverna skall vänja sig vid att reflektera över vad hon läser. Hon övar sig då också att läsa mellan raderna, en viktig del av läsförmågan.

Läraren

Även om det är elevernas erfarenheter, föreställningar och språkliga aktiviteter som är utgångspunkt för undervisningen, så är det naturligtvis läraren som med sina kunskaper ansvarar för att lägga fram nya kunskaper som kan vidga elevernas värld. Det är också lärarens ansvar att organisera verksamheten i klassrummet på ett sådant sätt att elevernas lärande verkligen gynnas.

Carin Jörgel-Löfström

Carin Jörgel-Löfström är pensionerad fil. mag. och adjunkt med lång erfarenhet av att undervisa i svenska och samhällsorienterande ämnen på högstadiet.

LÄSTIPS

Barnes (1978) *Kommunikation och inlärnin*
 Dysthe (1996) *Det flerstämmiga klassrummet. Att skriva och samtala för att lära*
 Lendahls, Runesson (1995) *Vägar till elevers lärande*
 Lendahls, Runesson (1996) *Vägar till lärares lärande*
 Madsén (red. 1994) *Lärares lärande*. Framför allt: Madsén ”Elevaktivitet, intention och förståelse – Nya forskningsperspektiv på elevers lärande” och Sandström Madsén ”Språkutveckling och lärande – två sidor av samma mynt”. Sandström Madsén (2007) *Samtala, läsa och skriva – I ett utvecklingsperspektiv från förskola till högskola*

Elever efterlyser fler muntliga framställningar

Det är betydligt vanligare att flickor än pojkar upplever talängslan vid muntlig framställning i skolan. Samtidigt efterfrågar eleverna mer träning i retorik och muntlighet. Det visar en undersökning bland gymnasieelever.

Jag har undersökt hur elever på olika gymnasieprogram upplever muntliga redovisningar och muntliga anföranden. Jag ville ta reda vad som påverkade elevernas upplevelser och hur undervisningen kan organiseras så att eleverna upplever den positiv och meningsfull. Resultatet bygger på en analys av 85 insamlade elevenkäter med öppna frågor.

Elevernas upplevelser

Så gott som alla upplever nervositet innan de ska börja tala inför klassen. Men nervositeten byts för de flesta ut mot lättnad när framträdandet är över. En elev förklarade det som att känslan efteråt är ”som en hård spagetti som blivit kokt”. Beroende på hur eleverna skrev att de handskas med nervositeten har jag delat in dem i fyra olika kategorier. I den första är nervositeten inget hinder och elevernas upplevelser är framför allt positiva. De skriver till exempel att de känner sig ”taggade” och ”peppade” inför muntliga redovisningar.

Eleverna i kategori två är inte lika positiva. De känner en större nervositet. Trots det lyckas de hantera situationen och för de flesta släpper nervositeten under tiden de talar. Några elever beskriver hur de går in i en talarroll och kanske kan det vara en möjlig förklaring till att nervositeten avtar. Om så är fallet kan det även förklara de upplevelser som eleverna i kategori tre har.

Den nervositet de känner är så stark att de inte kan hantera den och den påverkar deras prestation genom att de till exempel rodnar, stammar och stakar sig. Kanske saknar dessa elever förmågan att gå in i en talarroll som tar fokus från den egna personen. Eleverna i denna kategori kan

sägas vara talängsliga och för mig var antalet elever, 12 av 85, i denna kategori överraskande. Det innebär att det i en klass på 21 elever kan finnas tre talängsliga.

Den fjärde kategorin består av de elever som varken har positiva eller negativa upplevelser av muntlig framställning. De beskriver i stället en likgiltighet.

Kön och socioekonomi

Vad är det då som påverkar hur eleverna upplever muntlig framställning? I min undersökning kunde jag se att elevernas kön och det gymnasieprogram de läser är påverkande faktorer. Det är framför allt inom kategori tre och fyra som det finns stora skillnader mellan flickor och pojkar. Av de talängsliga i kategori tre är 75 procent flickor.

Forskning har visat att utvecklandet av könsroller motverkar tendenser för ångest bland pojkar. Oro och ångest hör samman med den kvinnliga och inte den manliga könsrollen. Som lärare är det viktigt att vara medveten om denna skillnad och att man själv kan hjälpa till att motverka könsstereotypa beteenden.

Något annat som forskningen kommit fram till är att eleverna, beroende på vilket gymnasieprogram de läser, får olika svenskundervisning och att skolan på så vis reproducerar socioekonomiska skillnader. I min undersökning var det framför allt eleverna på estet- och samhällsvetenskapsprogrammet som menade att den undervisning de får ger dem de bästa förutsättningarna att känna sig trygga och säkra i talsituationer. Det var också dessa elever som hade de mest positiva upplevelserna vilket gör att man kan säga att undervisningen påverkar elevernas upplevelser.

Eleverna på barn- och fritidsprogrammet har de mest negativa upplevelserna.

Undervisning kring muntlighet

Hur man lägger upp undervisningen kring muntlig framställning har betydelse för elevernas upplevelser. De elever som i

Sanna Woxström.

undersökningen är nöjda med undervisningen belyser framför allt retorik som en viktig grundsten. Det innebär att de får kunskap om hur man lägger upp och håller ett tal till exempel genom analyser av framstående talare. Dessutom lär de sig att disponera tal och om hur kroppsspråk, tonläge och stilfigurer kan påverka publiken.

Vidare önskar eleverna att de får tillräckligt med tid till förberedelser, att de får välja ämnet själva, att de får välja hur många de ska tala inför och att klassrumsklimatet är accepterande och avspänt.

Av enkätsvaren går det också utläsa att ju oftare eleverna får framträda muntligt desto säkrare känner de sig. De efterfrågar riklig träning med många olika slags muntliga övningar så att de bygger upp en säkerhet i att framträda i olika situationer. Detta är betydelsefullt inte bara för att lyckas i skolan utan det finns en hel värld utanför den som ställer krav på de ungas muntliga kommunikationsförmåga.

Min slutsats är att om man utgår från elevernas upplevelser, kan man skapa en undervisning som ger eleverna ökad trygghet och säkerhet.

Sanna Woxström

Sanna Woxström studerar till gymnasielärare i svenska och spanska vid Linköpings universitet. Hon har skrivit examensarbetet *Som en hård spagetti som blivit kokt - Gymnasieelevers upplevelser av muntlig framställning*.

SVENSKA ÅK 4–6

Planera med Bums pedagogiska plan.

Arbeta med det centrala innehållet i grundböckerna.

Använd våra kostnadsfria bedömningsstöd.

Träna förmågorna i övningsboken.

Bums Svenska – från planering till bedömning

Nya grundläromedlet *Bums Svenska* täcker allt eleverna behöver. Du ser hela tiden vilket centralt innehåll i Lgr 11 klassen jobbar med, och du får stöd att effektivt kartlägga elevernas kunskapsutveckling. Den lekfulla formgivningen väcker definitivt nyfikenheten!

Gå in på ditt Ämnestorg, på liber.se/svf6, och få nyttiga tips för din undervisning. Där kan du också testa *Bums*... ja varför inte bums?

www.liber.se
kundservice.liber@liber.se
Tel 08 690 93 30
Fax 08 690 93 01/02

 Liber
GRÄNSLÖST LÄRANDE

LÅGA FÖRVÄNTNINGAR hindrar elevers utveckling

Lärarens förväntningar avgör vilken språklig nivå undervisningen läggs på. Därmed finns det en risk att skolan låser fast eleverna på en och samma nivå istället för att erbjuda utmaningar. Det är resultatet av Eva Lindqvists avhandling.

Eva Lindqvists licentiatavhandling *Litteracitetsaktiviteter i slöjd och samhällskunskap* är en kvalitativ undersökning där hon har följt två flerspråkiga elever i årskurs 9.

– Trots att eleverna gick i samma klass och var med på samma lektioner erbjöds de väldigt olika språkliga nivåer. Lärarna anpassade sin språkanvändning till den nivå de tyckte att eleven befann sig på. I det ena fallet användes ett förenklat språk och den eleven hölls kvar på en torftig språklig nivå. I det andra fallet användes ett rikare språk med fler ämnesspecifika uttryck, säger Eva Lindqvist.

Effekten blir bristande likvärdighet och en risk att eleverna inte får möjlighet att utvecklas. Svagpresterande riskerar att förbli svagpresterande, medelpresterande får inte möjlighet att höja sig, medan högpresterande får tillräcklig stimulans för att bibehålla eller utveckla sin nivå.

Olika förväntningar

Det såg ungefär likadant ut i både slöjd och samhällskunskap. Den elev som hade svårt för att läsa, en pojke, fick enkla instruktioner, mötte låga krav, fick inte höra så många nya ämnesspecifika begrepp och erbjöds att hoppa över läs- och skrivuppgifter han hade svårt för. Flickan hade däremot helt andra förväntningar på sig.

– Det var en tydlig skillnad i interaktionen mellan slöjdläraren och eleverna. Pojken fick mest enledsinstruktioner. Flickan hade en helt annan dialogisk relation med läraren. Jag tror det berodde på att pojken inte klarade av att förhålla sig till skrivna texter, medan flickan gjorde det och därför kunde dela och diskutera planering och mål på ett annat sätt.

Det förvånade Eva Lindqvist att även slöjden innehöll så mycket litteracitetsaktiviteter. I och med att pojken inte fick rätt stöttning hamnade han efter. I vissa fall blev texterna han mötte även ett reellt hinder.

– Vi har förenklad syn på vad det innebär att läsa en text om till exempel en stickmönstrad tröja. Alla texter är ämnesspecifika och det krävs olika förmågor för att plocka ut mening från texten. Men det förväntas att man ska klara det själv. Därför försökte pojken dölja att han hade svårt för skriv- eller läsuppgifter. Han drog sig för att fråga om hjälp och utan stöttning klarade han inte det.

Lärare måste få tid att reflektera

De olika språkliga nivåerna återspeglade sig också i grupparbeten. Pojken hamnade i grupper där samtalen inte kom igång eftersom eleverna inte klarade av att tala om en text tillsammans medan de grupper flickan hamnade i hade lärande samtal.

Oftast är det omedvetna val som gör att lärare behandlar elever olika. Eva Lindqvist säger att lärare måste få tid att tillsammans med kollegor granska och reflektera över sin egen undervisning. Självt är hon glad över att hon har kunnat gå forskarskolan och samtidigt fortsätta undervisa på Tunaskolan i Tumba.

– Jag har lärt mig att analysera min praktik på ett helt annorlunda och mycket mer vetenskapligt och systematiskt sätt. Framför allt har jag förstått hur mycket okunskap jag själv har kring min undervisning.

Huvudsyftet med licentiatavhandlingen var att se vilka litteracitetspraktiker flerspråkiga elever ingick i. De två

elever Eva Lindqvist har följt har ett annat modersmål men har gått i svensk skola från årskurs 1 upp till 9. Ingen av dem fick stöd eller uppmuntran i modersmålet.

Eva Lindqvist är lärare i svenska som andraspråk och engelska. I vintras la hon fram licentiatavhandlingen *Litteracitetsaktiviteter i slöjd och samhällskunskap*.

Dold resurs

– Jag tror inte att lärarna tänkte på att de var flerspråkiga. Det var dolt och sågs inte som en resurs.

Eleverna behärskade svenska bra.

Men i och med att de inte fick utveckla sitt modersmål i skolan lärde de sig inte ämnesspecifika begrepp och skolspråk på det.

– Det gör att kunskapen de lärt sig blir begränsad. Den är endast giltig i skolan eller i svenskspråkiga sammanhang. De kan inte prata med sina föräldrar, eller andra som de framför allt använder sitt modersmål för att kommunicera med, om de saker de lärt sig i skolan.

Eva Lindqvist tycker att elevernas flerspråkighet ska uppmuntras. De kan till exempel läsa böcker på sitt modersmål när man går igenom litterära epoker. De kan också använda modersmålet när de sammanställer kunskaper, men att de redovisar muntligt på sitt andraspråk inför läraren.

– Jag tror det skulle kunna göra vissa elever mer studiemotiverade eftersom alla deras språk skulle bli legitimerade och respekterade.

Carl-Magnus Höglund

Ge dina elever insikter som hjälper dem att nå målen.

Med Insikter i svenska.

Beställ ditt cirkulationsexemplar.

Det är både enklare och roligare att lära om man kan följa och förstå sin egen kunskapsutveckling. Detta är utgångspunkten för Insikter i svenska. Nyckelbegrepp, struktur och övningar lotsar eleverna genom kurserna och gör dem medvetna om vad de lärt sig. Och bedömningsmatriserna hjälper både lärare och elever att identifiera kunskaper och brister, samt sätta nya mål.

Kontakta gärna läromedelsutvecklare Jessica Anderlind, jessica.anderlind@gleerups.se, 040-20 98 09 eller Gleeerups kundservice, info@gleerups.se, 040-2098 10, för frågor och beställning av ett kostnadsfritt cirkulationsexemplar. Läs mer om Insikter i svenska på gleerups.se

gleerups
I SAMARBETE MED DIG

Livskunskap och litteraturläsning

I Finland är modersmålet ett uttalat livskunskapsämne. Med litteraturens hjälp ska eleverna möta etiska frågeställningar och fostras till demokratiska medborgare. Men en ny avhandling visar att lärarna inte är förberedda för uppgiften.

AVHANDLING

Titel: *Litteratur och livskunskap – modersmåls-lärares berättelse om undervisningen i årskurs 7-9*

Av: Katarina Rejman
Disputation: 2014-01-10
Högskola: Åbo Akademi

I de svenska läroplanerna slås fast att skolan ska ”förmedla och förankra respekt för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande demokratiska värderingar som det svenska samhället vilar på” (*Lgr 11*). Inget specifikt ämne har fått ansvar för detta arbete, men det har framförts förslag om att införa livskunskap som ett obligatoriskt skolämne. I debattboken *Livskunskap på schemat* (2010) av Valtenin Sevéus redogörs för bakgrunden till denna rörelse. Men behöver verkligen livskunskap vara ett eget ämne? Kan inte svenskämnet utveckla elevernas livskunskap genom arbetsformer som främjar demokrati och läsning av texter som väcker elevernas engagemang i etiska och moraliska frågor? Efter att ha läst Katarina Rejmans intressanta avhandling *Litteratur och livskunskap – modersmålslärares berättelse om undervisningen i årskurs 7-9*, framlagd vid Åbo akademi i januari 2014, förstår jag att frågan inte är riktigt så enkel.

MODERSMÅL HAR EN SÄRSTÄLLNING i Finland. Det som i Finland benämns modersmål är finska och finlandssvenska, och står som första ämne i den finska läroplanen. 1998 lade man till *litteratur*, för att litteraturen skulle ges ett större utrymme i undervisningen. Det fanns redan då en oro över det bristande läsintresset hos ungdomar, främst pojkar. Skulle vi inte kunna göra samma sak i Sverige, med tanke på den senaste tidens Pisadebatt?

Det framhålls i den finska läroplanstexten att modersmålsämnet är ett livskunskapsämne, men det uttrycks inte tydligt vad det innebär. Rejman har intresserat sig för hur det uppfattas och faller ut som livskunskapsämne genom att ställa tre forskningsfrågor:

Hur upplever modersmålslärares arbetet med litteratur i undervisningen?

Vad innebär livskunskap för läraren?

Vilket förhållande har modersmålslärares till läroplanen?

För att få svar på dessa frågor har 19 lärare intervjuats. De undervisar alla i svenska som modersmål. Deras svar, tillsammans med närläsning av det finska styrdokumentet *Grunderna för läroplanen för den grundläggande utbildningen 2004*, utgör avhandlingens empiriska material. Detta har analyserats med tre olika analysmetoder: diskursanalys, fenomenologisk meningskoncentrering samt tematisk narrativ analys.

I DEN FINSKA LÄROPLANEN finns en djungel av målformuleringar där bildningsideal, postmoderna identitetsprojekt och ambitionen att möta elevernas individuella behov gör livskunskapsämnet utmanande att undervisa i. Två övergripande mål kan urskiljas: fostran för demokrati och fostran till en beredskap att möta livet och det komplexa att vara människa.

Ett gediget och intressant avsnitt i avhandlingen är ”Litteratur i skolan”. Här kan den insatte litteraturdidaktikern läsa igenkännande, medan den inte så insatte får en god introduktion i internationell och nordisk litteraturdidaktisk forskning. Dock saknar jag någon form av analys av materialet i form av tematisk indelning, utvecklingslinje, problematisering eller dialog med materialet.

I återgivandet av de 19 lärarnas intervjuvar framkommer inte den annars så positiva bilden av den finska skolan. De finlandssvenska eleverna ligger sämre till än de finska eleverna i Pisaundersökningarna och lärarna berättar om läsmotstånd och svaga läsare samt sina egna bristfälliga kunskaper i litteraturdidaktik. Det är brist på lämpliga böcker. De arbetar inte med lässtrategier och saknar progressionstänkande. De önskar sig fortbildning i att arbeta med elever som inte vill eller kan läsa. Att läsa

Litteraturdidaktisk trappa.

skönlitteratur med tonåringar ställer stora krav på lärarna. De känner ett korstryck mellan läroplanens mål, sin egen ambition och tro på litteraturens möjligheter och elevernas blandade inställning till läsning.

PÅ EN PUNKT FRAMSTÅR DOCK de finska lärarna som en positiv förebild. De har alla en stark läsaridentitet och läser mycket både privat och professionellt, även om de tycker att de har alldeles för lite tid till att läsa skönlitteratur.

De 19 lärarnas röster "hörs" verkligen i avhandlingen och deras svar kopplas genomgående till olika forskares resultat, vilket sätter in undersökningen i ett större sammanhang. Men vid ett par tillfällen kommer Rejmans egen undersökning för mycket i skymundan när kopplingarna till annan forskning tar överhanden.

De 19 lärarna har anammat läroplanens skrivning om modersmålsämnet som ett livskunskapsämne: eleverna ska utvecklas genom att möta skönlitterära texter. De definierar ämnet som frågor om personlighetsutveckling, existentiella frågor, frågor om rätt och fel samt frågor om demokrati och verklighetsförståelse.

Rejman reflekterar över sitt resultat och skriver att hon kommit till insikt att modersmålsläraren måste bli "mer explicit och reflekterande gällande lärobjekt, textval och metod". Hon vill bidra till det litteraturdidaktiska fältet med en väl genomtänkt litteraturdidaktisk trappa som kan användas som ett arbetsredskap för läraren. På vart och ett av de sex trappstegen är det tänkt att läraren ska ta ställning:

Litteraturundervisningen ska sättas in i en *kontext*. Vilka är eleverna? Var ska läsningen äga rum? Ska texterna vara gemensamma?

Vilka *texter* ska läsas?

Vilken typ av *lässtrategi* behöver eleven?

Vilken kulturell *kompetens* behöver för att tillägna sig texten?

Elevtext. Hur synliggörs elevens läsning? Litteratursamtal, eget skrivande?

Kunskap. Vad har läsningen gett eleverna? Vad har de lärt sig?

DENNA LITTERATURDIDAKTISKA TRAPPA har verkligen en utvecklingspotential och jag är övertygad om att den kan vara till stor hjälp vid planering av litteraturundervisning. Jag önskar att den publiceras i en version med praktiska exempel och förslag på texter. Gärna texter som kan användas för att utveckla elevernas livskunskap. För trots allt är det nog ändå ett givet innehåll i ett modersmålsämne. Men, som framkommer i Rejmans både tankeväckande och lättlästa avhandling, krävs en tydlig definition av begreppet tillsammans med tillgång på lämpliga texter och fortbildning för lärare för att undervisningen i livskunskap ska bli givande för både lärare och elever.

Ann Boglind

Ann Boglind är universitetslektor i svenskämnet didaktik vid Göteborgs universitet och ordförande i Svenskläraryrskommittén.

Från idé till verklighet

Med digitala verktyg kan eleverna dela med sig av sitt lärande och därmed lära av varandra.

Linda Ammitzböll

Arbetar med nyanlända högstadiel elever på Kronan i Trollhättan. Har tidigare undervisat i svenska, svenska som andraspråk och historia på Falkenbergs gymnasieskola. twitter: @lindaammitzboll blogg med elever: www.kronanfbg.se

Digitala verktyg för att presentera och dela med sig

Delade ytor för chatt eller gemensamma dokument: google drive

Digitalt berättande: www.youtube.com

Filmspelningsverktyg: mobilkamera, lärplatta, dator, iMovie

Presentationsverktyg: Google presentationer, Prezi

PÅ KRONAN SKOLA I TROLLHÄTTAN arbetar vi språk-inriktat med fokus på ord och begrepp och med genrepedagogik. Vi tror att elevers lärande handlar om att utveckla förmågor och genom att arbeta språkinriktat i alla ämnen så lär sig eleverna ämneskunskaper samtidigt som de lär sig språket. Språket är inte ett hinder för att utveckla kunskaper, utan ett hjälpmedel.

På ett pedagogiskt utvecklingsmöte tillsammans med alla 7-9 lärare på Kronan, kom jag, Linda Ammitzböll svensklärare, och Nazir Amso, mattelärare på att vi ville arbeta tillsammans med eleverna i ett projekt som vi döpte till Mitt Trollhättan!

Projektet skall utveckla elevernas lokalkännedom om Trollhättan, lära eleverna om hur en kommun är uppbyggd, utveckla ord och begrepp som är viktiga inom ämnesområdet, samt förklara sambandet mellan det vi läser och hur det ser ut i verkligheten. För att se del av vår planering kopplat till mål: <http://svenska-som-andrasprak.blogspot.se/2014/03/mitt-trollhattan.html>

FÖR ATT FÅ IN MATTEN, så gör vi tal av det vi undersöker i Trollhättan. Hur många bor i varje stadsdel? Hur ser statistiken ut på de som flyttar in och ut? Hur långt är avståndet mellan Kronogården och centrum?

Eleverna förstår matte, samtidigt som vi sätter in det vi räknar på i ett verkligt sammanhang. Eleverna förstår varför de behöver förstå uträkningarna och kan diskutera matte och problemlösning samtidigt som de utvecklar svenska språket.

När vi presenterade idén för våra elever började vi i deras förkunskaper. Vad vet ni om Trollhättan? Vilka andra stadsdelar känner ni till förutom Kronogården? Vad ligger i centrum? Eleverna diskuterade och skrev ner sina förkunskaper som kommentarer i deras lärlogg i Unikum.

Vi sammanställde olika undersökningsområden och eleverna fick bygga på sina förkunskaper

Linda Ammitzböll och elever framför stadshuset i Trollhättan.

genom att söka information på nätet. Vi delar det vi lär med varandra. Vi lever efter mottot "Tillsammans inte bara samtidigt."

NU HAR VI BYGGT UPP EN GEMENSAM förståelse kring hur Trollhättans kommun är uppbyggd. Vi tar idén till handling och går ut i verkligheten och undersöker hur det ser ut. "Det skall vara viktigt på riktigt."

På promenad genom olika stadsdelar diskuterar vi matte och språkliga begrepp och ämnesord. När vi stannar utanför Kommunhuset, Försäkringskassan, Arbetsförmedlingen och Skatteverket så diskuterar vi hur dessa fungerar, vilken funktion de har och vad de bidrar till i samhället. Eleverna tar foton på det vi ser och vi filmar våra genomgångar.

TILLBAKA I SKOLAN DELAR VI våra bilder och filmer med varandra. Nu har vi en bildbank som vi kan använda när vi gör våra presentationer. Vi kan lägga ut våra filmer på youtube när de är klara och med annoteringar lägga till nyckelbegrepp och ord på svenska, somaliska och arabiska.

På så vis kan våra filmer hjälpa elever som vill ha repetition och även bidra till andra elevers lärande.

Svenska impulser – ett medvetet val

Håll utkik! Svenska impulser för kursen Retorik 100 poäng utkommer januari-15.

Nyhet! Antologin utkommer augusti-14.

Kursen Svenska 1

Kursen Svenska 2

Kursen Svenska 3

Tydlig, samtida, grundlig

Svenska impulser är ett heltäckande läromedel för gymnasiet som söker nya vägar till lärande och utveckling, allt inom ramen för en tydlig struktur.

Nyhet! Svenska impulser 3 tar ett helhetsgrepp om kursen Svenska 3. I fyra gedigna block får eleverna fördjupa sig i retorik, formellt skrivande, litterär analys, språkhistoria och språkförändringar.

Årets nyhet! Upplev litteraturen 3 innehåller texter tydligt kopplade till de fyra blocken i Svenska impulser 3. Här finns moderna och klassiska tal, texter av vetenskaplig karaktär, skönlitteratur, texter som illustrerar språkutveckling samt artiklar om språkförändringar. Antologin är ett komplement till grundboken, men kan också användas fristående.

Läs mer och bläddra i böckerna på www.sanomautbildning.se

Författare:
Carl-Johan Markstedt
och Sven Eriksson

Tryckt eller
digital bok?
Välj själv!

SVENSKRUMMET

Följ Svenskrummet på Facebook!
Få tips, inspiration, nyheter, unikt material och mycket mer inom ämnet svenska och sfi/svenska som andraspråk.
www.facebook.com/svenskrummet

DEN NORDISKE NIL FLYDER...

NiL-nätverket lyfter in nordiska språk i lärarutbildningar

Norsk og svensk sprog er en del af Danskfaget, det danske sprog er en del af Svensk-faget og Norskfaget, og svensk og norsk indgår gensidigt i hinandens modersmålsfag! Den sproglige triangulering udfolder sig i nabosprogundervisningen i de nordiske modersmålsfag, et sprog- og kulturfagligt område, der siden anden verdenskrig har udviklet sig og på mange måder reelt har understøttet det nordiske sprogfællesskab, naturligvis ikke ene og alene, men parallelt med masser af andre internordiske kulturelle og uddannelsesmæssige initiativer. Det er der sådan set intet nyt i, heller ikke at fagområdet med jævne mellemrum er blevet tilset og udviklet, både på det konkrete niveau i skolens undervisning, men også på det officielle, uddannelsespolitiske plan.

DEN SIDSTE STORE OFFICIELLE indsats kom med Nordisk Ministerråds ambitiøse vision, Deklaration om Nordisk Språkpolitik (2006), hvor de fem nordiske lande har forpligtet sig på en langstrakt aktiv indsats for det nordiske sprogfællesskab, bl.a. ved at styrke nabosprogundervisningen i modersmålsfagene. Det er heller ikke nyt, men kendt og velbeskrevet at nabosprogundervisning ikke udfoldes tilstrækkeligt i de nordiske modersmålsfag, elevernes interesse og motivation er dalende, lærerne er tøvende og mangler redskaber, og i det hele taget synes estimeringen af kendskab til nabosprogene (og nabolandene) at smuldre til fordel for globalisering og google.

En svensk undersøgelse har senest indikeret at danske og svenske unge forstår hinanden meget dårligere end de selv tror og derfor kommunikerer på engelsk, et sprog de til sammen er meget mere

Det nordiske sprogfællesskab er under pres.

fortrolige med (Zola og Bacquin, 2013). Rapporten foreslår forsigtigt om man i virkeligheden skulle holde op med at kalde det nabosprog, når naboerne nu er så fremmede overfor hinanden, og i stedet tale om fremmedsprog, som er lette at lære.

Det er der nye og spændende perspektiver i, selv om det nok er svært at argumentere for naboernes fremmedhed over for hinanden; nordiske unge har adskilligt til fælles i kraft af fundamentale ligheder i de nordiske samfund. Men om det nordiske sprogfællesskab er under pres, hersker der ingen tvivl.

Til alt held viser andre erfaringer med nabosprogundervisning, at med bare lidt undervisning og støtte på forholdsvis kort tid formår de nordiske naboer at kommunikere effektivt og udbytterigt med hinanden – på deres eget sprog (Sihlberg og Hobel, 2006). Spørgsmålet er, hvor skal der sættes ind og hvordan der iværksættes handleplaner, så den nordiske sprogdeklaration bliver til mere end en flot skåltale, at tidens anglofoni ikke overskygger interessen for nabosprogene og at nordiske elever reelt arbejder med nabosprog i deres hverdag i skolen? NiL har forsøgt at levere nogle svar på disse udfordringer.

GENNEM DE SENESTE ÅR HAR NIL (Nabosprog i Læreruddannelsen) arbejdet på at udvikle nabosprogsdidaktikken i de nordiske læreruddannelsers modersmålsfag, dvs. i svenskfaget, danskfaget og norskfaget. NiL finansieres af Nordplus og forsøger at tænke nabosprogsdidaktikkens grundlæggende problemstillinger og muligheder igennem ved gå nye veje. Deltagerne er læreruddannere, og hvis vi begynder i det nordligste, er det fra Norge Høgskolen i Sør-Trøndelag (Trondheim) og Høgskolen i

Torben Mundbjerg tillsammans med två lärarstudenter.

Oslo og Akershus, fra næsten lige så nordligt i Finland er det Åbo Akademi i Vaasa, fra Sverige er det Høgskolan Kristianstad, og fra Danmark er det læreruddannere fra Professionshøjskolerne Metropol og UCC i København, hvor undertegnede er ansat. På det seneste har vi drøftet om kredsen af læreruddannelsessteder burde udvides, noget der på sin vis er behov for.

Netværket blev stiftet i forlængelse af en nordisk konference på Lysebu ved Oslo i 2010. Her udformede vi hypotesen, at hvis nabosprogsdidaktik fortsat skal være et fagområde i modersmålsfagene som lærerstudenter kan opleve som meningsfuldt og legitimt, burde det personlige møde blive et af omdrejningspunkterne. Derfor planlagde vi en turnusordning, der går ud på at vi kommer på besøg rundt i Norden og underviser hinandens studerende.

Det er med andre ord en gæstelærerordning, den er blevet krumtappen i netværket, og indtil nu er der i alt foretaget 25-30 besøg. I forhold til de studerendes reaktioner og den øvrige respons vi har fået, har gæstelærerordningen vist sig som en overbevisende strategi i forhold de studerendes forståelse af nabosprogsdidaktikkens muligheder i modersmålsfaget. Deres attituder er blevet udfordret og bearbejdet, og de har fået håndgribelige kundskaber og

færdigheder som de kan overføre til nabosprogsundervisningen i grundskolen. Vores erfaringer har bekræftet, at når autentiske samarbejdsflader på tværs af landene i norden tages i brug, fx lærerstuderendes hilsner via Youtube eller Skype, er der en fremtid for en moderne nabosprogsundervisning. I den forstand er globalisering og google ikke en modstander, men et aktiv i lærerstuderendes eller skoleelevers internordiske brobygning.

FØRST OG FREMMEST FORSØGER vi at afstemme undervisningens indhold efter de studerendes nationale curriculum og øvrige studieplaner. Gæstelæreren og værten, der jo kender hinanden via netværket, planlægger i fællesskab undervisningens indhold, når vi mødes på de 1-2 netværksmøder vi afholder om året i ét af de fire lande, men samarbejdet foregår naturligvis løbende og ikke kun når vi mødes.

Men det helt centrale er at de lærerstuderende bliver undervist af en læreruddanner, der taler et andet nordisk sprog. En af de norske læreruddannere skrev i sin evaluering af gæsteopholdet om de svenske

studerendes møde med det norske sprog: De fleste syntes det var overraskende lett å skjønne norsk, men noen få syntes det var vanskelig. Flere skrive at det var tungt i begynnelsen, men at det gikk bedre etterhvert og at de måtte konsentrere seg litt ekstra. Noen nevner at det var lettere å lytte til norsk enn lese norsk tekst. Noen nevner at det var interessant å høre om norske språkforhold, og alle syntes de har lært mye om hvordan en kan lære å fortelle historier (Evaluering 2013, interne papirer).

Det er interessante udsagn, og de bekræfter at der ikke overraskende er begyndervanskeligheder i det nordiske sprog møde, men at vanskelighederne kan overvindes – og at man tilmed kan tilegne sig ny viden, i dette tilfælde at kunne fortælle historier. Det er en udfordring for storkøbenhavnske studerende at lytte til klingende nordnorsk eller kurvet smålandsk.

De lærerstuderende i Trondheim anstrengte sig for at forstå mit hastige, københavnske ”symaskinedansk”, som de venskabeligt, men afmægtigt kaldte det. For at komme dem i møde, fik de smags-

prøver på et par danske dialekter. Tilfældigvis har jeg familiære rødder i det vestjyske, så da jeg et øjeblik slog over i en art vestjysk prosodi, lyste deres ansigter op, da Thyborøn mødte Trondheim. At indstille øret på den rette frekvens er udfordringen i det nordiske sprog møde, ikke mindst når svenske ører skal lytte til dansk.

UNDERSØGELSER HAR GENNEM tiden forsøgt at kortlægge de nordiske folkeslags forståelser af hinandens sprog. Delsings og Lundin Aakesons rapport *Håller språket ihop?* (2005) indikerer en generel tilbagegang i unges forståelse af nordiske sprog, men nordiske sprog er mange ting, og dialekternes rolle i forhold til den lyttendes lytteforståelse er afgørende. Det på verdensplan unikke ved det nordiske sprog møde er at nordiske mennesker taler med hinanden på deres eget modersmål. Den amerikansk-norske lingvist Einar Haugen var den første til at kalde dette sprog møde semi-kommunikation, fordi kommunikationen er asymmetrisk, og så alligevel gennemførbart, som om de to sprog var dialekter i det samme sprog (Braunmüller, 2000). Sprog mødet kan gennemføres, trods umiddelbare vanskeligheder i første omgang, og det kan netop gennemføres hvis der er tilstrækkelig motivation til for at gennemføre det.

Der er mange slags nordisk. Lytteforståelse har været et omdrejningspunkt i NiL fordi det formentlig er den største udfordring i det nordiske sprog møde, muligvis det vigtigste indsatsområde i nabosprogsdidaktikken fremover. At lytte kræver anstrengelser, og anstrengelser kræver belønning, så motivation og me-

ningsfuldhed har været vores fokus. Er der motivation, er der en vej, men hvorhen flyder Nilen? Hvordan møder nordiske børn og unge hinanden så de lytter til hinandens talesprog? Hvordan kan undervisningen i de nordiske grundskoler tilrettelægges så lytning og forståelse af de nordiske sprog indgår som en meningsfuld del af modersmålsfaget? Det vil de kommende års forskning i lytteforståelse og mundtlighedsundervisning forhåbentlig vise.

Indholdsområder, som nordiske elever er fælles om og hvor de kan tale, lytte, læse og skrive – med hinanden – bør afsøges, og balancen mellem produktive og receptive arbejdsformer – dvs. talen og skrivning, lytning og læsning – bør gennemtænkes på ny.

Måske er grunden til at nordiske unge taler engelsk med hinanden at de har fået for lidt nabosprogsundervisning i grundskolen? I det perspektiv er det engelske sprog ikke noget, modersmåls læreren behøver at frygte, men tværtimod hilse velkomment som et parallelt fremmedsprog der giver nordiske børn og unge endnu et sprogligt redskab. Den nordiske Nil er en lang, lang flod...

Torben Mundbjerg

Torben Mundbjerg, lektor cand. mag., Læreruddannelsen Zahle UCC, formand for Dansk lærerforeningens bestyrelse, sektionen for læreruddannere.

Torben Mundbjerg.

LITTERATUR

- Braunmüller, Kurt (2000): Semikommunikation in phatischen Dialogen, Arbeiten zur mehrsprachigkeit, *Working papers in multilingualism 11*, Meyer og Toufexis (red.), Hamburg
- Christensen, Robert Zola og Bacquin, Mari (2013): *Dansk og svensk – fra nabosprog til fremmedsprog?* www.project.ht.lu.se/uploads/media/Danskogsvensk.pdf
- Delsing, Lars-Olof og Åkesson, Katrina Lundin (2005): *Håller språket ihop?*, Nordisk Ministerråd
- Nordisk Ministerråd (2006): *Deklaration om Nordisk språkpolitik*, www.norden.org/da/publikationer/publikationer/2007-746
- Nielsen, Bodil (1996) (red.): *Modersmålsundervisning på norsk, dansk og svensk. Overvejelser, forslag, eksempler på undervisning og kontaktmuligheder*, Nordisk Ministerråd
- Sihlberg, Margareta og Hobel, Peter (2006): *Når elever mødes, og nabosprog bliver talt – nabosprogsundervisning i gymnasiet*, *Nabosprogsdidaktik*, Madsen, Lis (red.), Dansk lærerforening

SVENSKA
ÅK 7–9

Ditt paket
i svenska

Gratis!

Beställ på
liber.se/sv79

Du får 100 litteraturkort att jobba med i klassen – kostnadsfritt!

Träna litteraturhistoria med våra litteraturkort som vi tagit fram ur *Svenska för dig – Litteraturhistoria*. Boken ingår i *Ditt paket i svenska!* som är allt du behöver för att undervisa enligt Lgr 11. Läs mer om paketet och beställ litteraturkortleken på liber.se/sv79, gärna idag så att du säkert får en, först till kvarn...

www.liber.se
kundservice.liber@liber.se
Tel 08 690 93 30
Fax 08 690 93 01/02

 Liber
GRÄNSLÖST LÄRANDE

Prova att göra alla till stjärnor.

Vårens
nyhet!

Modern språkforskning visar att barn behöver kreativt utrymme för att hitta sin väg till språket. Den pekar också på vikten av personlig återkoppling från läraren, och möjlighet att få reflektera och uttrycka sig. Med det som grund, gav vi ett tufft uppdrag till våra bästa författare. Så föddes Prima svenska.

Upptäck mer på gleerups.se/primasvenska

Beställ ditt gratis cirkulationsexemplar.

Kontakta gärna läromedelsutvecklare Mirja Johannesson, mirja.johannesson@gleerups.se 040-2098 71 eller Gleerups kundservice, info@gleerups.se, 040-2098 10 för frågor och beställning av cirkulationsexemplar.

gleerups
I SAMARBETE MED DIG

Svarta hål i språket när orden fattas

När vi pratar och skriver vill vi förstås förmedla oss. När vi öppnar munnen eller sätter oss vid datorn vill vi något, annars skulle vi ha låtit bli.

Martin Widmark

Foto: Ulrica Zwenger

Född i Linköping 1961. Utbildad mellanstadielärare och har bl a jobbat i Rinkeby. Debuterade år 2000 med *Att fånga en tiger*. Nu Sveriges mest utlånade författare. Mest känd för serien om Lasse-Majas detektivbyrå. Initiativtagare till projektet En Läsande Klass. I början av april kommer en studieplan med en detaljerad planering hur lärare kan jobba med läsning. Samtidigt öppnas en webportal www.enlasandeklass.se

DET KANSKE ÄR EN TANKE, en berättelse, en känsla eller en idé som vi vill föra vidare. Vi försöker använda orden på bästa sätt så att de ska komma i närheten av det vi vill ha sagt. Och så ibland springer man på ett svart hål i språket. För just det jag vill säga finns inga etablerade ord. Hur kan det vara så?

Ni vet: Jag, Stina och Kalle fiskade kräftor. Jag och Stina fick få - men Kalle fick ... Ja, vad fick Kalle? Jag vill säga motsatsen till flest. Heter det färst? Ja, ordet färst får faktiskt användas nuförtiden, men det känns som något som katten har släpat in. Och tänk på det underbara funktionella ordet hen? Oj, så fyrkantigt det känns i munnen. Hur länge ska hen behöva stå i skamvrån? Nej, vi måste vara mer toleranta mot nya ord som knacker på dörren till vår vokabulär.

MEN NÄR DET SAKNAS ETT ORD kan man ju inte bli tyst. Därför låter vi vissa ord tjänstgöra med flera olika funktioner. Tänk på ordet cykla. Sexåringen cyklar runt på bakgården. Varv efter varv. Den lilla nybörjaren kan till och med släppa styret med ena handen och fästa blicken en bit framför sig. Föräldern nickar nöjt och ropar: "Nu kan du ju cykla!"

Förvisso ja, men de skulle inte drömma om att öppna grinden ut till den brusande trafiken och säga: "Varsågod! Nu kan du cykla hem till mormor på andra sidan stan." Nej, istället tar flera övnings-turer vid, där den vuxne visar hur hen gör (åh så härligt att få använda det fyrkantiga ordet!). Steg för steg, först med stödhjul och sedan utan. Först på cykelvägar sedan på mindre trafikerade gator för att sedan en morgon släppa vi iväg den lilla älsklingen.

Ordet som förväntas beskriva alla dessa aktiviteter är alltså detsamma – att cykla.

Ju mer jag engagerar mig i frågan om barns läsning, desto mer börjar jag förstå att vi har ett

likadant problem med just ordet läsa. Vi saknar ord som beskriver precis vad vi menar.

ORDET LÄSA BETYDER OLIKA SAKER för olika människor. En del menar att kunna avkoda och tolka symboler (bokstäver) till ljud och sedan få upp ett visst tempo i denna dechiffring. Då kan man läsa och hitta årtal, platser och namn på raderna.

Andra menar att läsa är att förstå en text inte bara på, utan också mellan och bortom raderna. Att texten lever och att vi känner författarens intentioner bakom orden. De olika uttolkarna använder precis samma ord för vad de menar: att läsa.

Pisa 2012 gav oss alla pedagoger en riktig smäll på käften. Sverige har idag den sämsta utvecklingen i läsförståelse av alla OECD-länder. Nu börjar en tanke gro inom mig. Kan en del av förklaringen till detta misslyckande finnas i det lilla ordet läsa. Vad menar vi egentligen?

JAG TROR ATT PRECIS SOM MED cyklingen så måste vi göra likadant med läsningen. När tragglandet med bokstäverna är över måste vi visa hur vi normalgoda läsare gör när vi läser – precis som pappan som cyklar för första gången till affären med sin dotter. För vi har så mycket kunskap som vi inte tänker på. När vi själva läser aktiverar vi, i många fall omedvetet, en uppsättning lässtrategier.

Vi ställer antaganden vad texten ska handla om innan vi börjar läsa. Vi vet att vi ska dra ner på tempot vid svåra passager. Vi sammanfattar kontinuerligt det vi har läst. Vi ställer frågor till texten och till slut behärskar vi innehållet på raderna, mellan och bortom dessa.

Vi vet att på de skolor där läraren aktivt arbetar med dessa läsförståelsestrategier läser killar och tjejer lika bra, och de socioekonomiska skillnaderna i elevernas bakgrund tenderar att förlora i betydelse.

Linda Areskoug och Helen Asklund (red)
Berättelsens möjligheter
– Lärares reflektioner över fiktion
Studentlitteratur 2014

I *Berättelsens möjligheter: Lärares reflektioner över fiktion* möter läraren verksamma lärare i olika ämnen och undervisningssituationer. Här får man följa hur de rent praktiskt använder fiktionsberättelsen i klassrummet men också hur de resonerar om dess betydelse för elevernas lärande och utveckling samt för deras egen undervisning och yrkesroll.

I boken diskuteras även berättelsens ställning i skolan ur ett mer teoretiskt perspektiv och författarna väcker viktiga frågor förknippade med att använda fiktion i pedagogiskt syfte: Vad gör fiktionens formspråk? Kan arbete med fiktion skärpa den kritiska blicken? Finns det risk att förledas av berättarröst, intrig och dramatisering?

Bokens olika kapitel ger inga absoluta svar. Snarare utgör de ett underlag för lärares utveckling av didaktisk reflektion och didaktisk kompetens.

Ann-Marie Körling
Läraren inom mig
Läraryrket 2014

En bok om valet att bli lärare och om de utmaningar som ständigt finns inom läraryrket. Om ett läraryrket som är både lätt, underbart, svårt, ansvarsfullt och meningsskapande. Ann-Marie Körling vill öppna läsarens sinnen för det inre arbetet, att släppa fram och våga prata om känslor av såväl skam som stolthet, om att lyckas och misslyckas och känslan av frihet att undervisa då man är med eleverna — inte emot.

Sara Lövestam
Grejen med verb
Piratförlaget 2014

Om verb vore medborgare, vilka skulle styra landet?

Varför är particip som lustiga krabbor och vad är likheten mellan preteritumsystemet och Stålmannen?

Detta är boken för alla som älskar grammatik eller vill lära sig att älska det. Den går att använda istället för en skolbok för att lära sig om konjugationer och tempus, ta fram på en dejt när samtalsämnen sinar eller ha den som bildande toalettlektyr.

Sebastian Lönnlöf
HBTQ: böcker bortom normen
BTJ Förlag 2014

Det här är en bok om böcker. Nya och gamla, tunna och tjocka, för barn och vuxna. Böcker om samkönad kärlek och om kärlek som struntar i könstillhörighet. Böcker om transpersoner och allmänt queera berättelser.

Här finns hundratals böcker som kan läsas och tipsas vidare om. Som bokläsare är boktips aldrig fel. Som bibliotekarie eller lärare är det ett måste att kunna tipsa om böcker som når bortom heteronormen, och som dessutom är lysande läsupplevelser. *HBTQ: böcker bortom normen* innehåller en genomgång av HBTQ-litteraturens historia och många tips på böcker från olika genrer. En sak har de gemensamt:

De handlar om kärlek, begär och identiteter bortanför heteronormen.

Christina Wedenmark
Högläsning - ett sätt att mötas
BTJ Förlag 2014

Högläsning är ett sätt att mötas, att samlas för att lyssna och uppleva saker tillsammans. Det skapar rum för nya visioner, tankar och upplevelser liksom en möjlighet att koppla bort stress och låta sig svepas med i andra människors liv och äventyr.

Högläsning ger tillfällen till viktiga samtal om det som man gemensamt har upplevt, samtal som kan påverka ställningstaganden och viktiga val eller stimulera fantasin så att man kan ge sig iväg på egna inre resor. Det är härligt att lyssna oavsett om man är fem, femton eller femtio år gammal.

Högläsning - ett sätt att mötas innehåller tips på bra högläsningböcker för barn och ungdomar mellan sex och sexton år från åren 2007 - 2013, indelade i temaområden och försedda med åldersangivelser.

Hanna Stehagen
Språk i alla ämnen
Gothia Fortbildning 2014

Att undervisa med ett språkutvecklande fokus i alla ämnen ger fler elever möjlighet att lyckas i skolan. En språkinriktad undervisning som utgår från elevernas förståelse gynnar alla elever, men särskilt de med svenska som andraspråk och elever från hem utan studietradition.

Boken presenterar en mängd kunskaps- och språkutvecklande modeller, strategier och verktyg som främjar elevernas läs- och skrivförmåga och motiverar dem att bli delaktiga i den egna läroprocessen – oavsett ämne. Den ger också konkreta exempel med elevuppgifter från såväl enstaka lektioner som ämnesövergripande temaarbeten ur författarens egen undervisningsvardag.

Hanna Stehagen är grundskollärare 4–9 samt gymnasielärare i svenska, svenska som andraspråk och tyska.

Inspirerande om chick lit i skolan

Trots kritik för bland annat feministisk backlash älskas och läses genren ”chick lit” av många kvinnor i världen. Subgenrerna tycks otaliga. Numera finns ”chica lit”, ”mum lit”, ”teen lit”, ”vampire lit”, ”fantasy lit”, med flera. Hur kan denna genre kännas angelägen för kvinnor idag? Det mesta tycks ju handla om att leva upp till samhällets traditionella förväntningar på en kvinna; att finna den ”gode chick lit-mannen” och anpassa sitt arbete till en familjesituation. Men så enkelt kan nog inte genren beskrivas. Författarna till antologin *Chick lit* menar att detta är ”en brokig genre” som de vill få in mer i klassrummet.

Tolv kunniga litteraturkännare, samtliga kvinnor, skriver om genren. Boken har två delar: ”Chick lit - en brokig genre” och ”Chick lit i klassrummet”. Med Jane Austen som kanske största inspiratör, har genren koppling till litteraturhistorien. Litteraturprofessorn Yvonne Leffler menar även att Chick lit-hjältinnan är ”en modern Madame Bovary”. Maria Ehrenberg diskuterar frågan om vem som ska bestämma vad som är litteratur, och indelningen av ”den litterära litteraturen kontra genrelitteraturen”.

ADRIANA RUDLING PRESENTERAR utvecklingen av chick lit, från enbart ”underhållande berättelser” om västerländska vita medelklasskvinnor, som segrar ”över sig själv och vardagslivets förtretligheter”, till latina lit, med känsliga politiska ämnen som ”immigration, narkotikaberoende och våld i hemmet”. Anna Höglund berättar om ”Chick lits fantastiska transformationer”, till exempel vampire lit.

I Jenny Björklunds kapitel förklaras skillnaden mellan amerikansk och svensk chick lit. I den förra är kvinnan mer beroende av sin man och ger ofta upp sin karriär för familjen. Hur har då chick lit ”kunnat bli så populär i ett av världens mest jämställda länder?” Jo, svensk chick lit ”genomsyras av en jämställdhetsdiskurs”. Där ställs större krav på mannen att utvecklas och

”bli en ansvarsfull far och en mer jämställd man”. De svenska hjältinnorna är också medvetna om att ”välfärdsstaten kan förse dem med den sociala omsorg de behöver”. Till succéförklaringen kan läggas feelgoodkänslan i böckerna, tillika ironin och humorn. En stark marknadsföring tillkommer, av både författare och veckotidningsliknande bokomslag.

I del två, ”Chick lit i klassrummet”, skriver Charlotte Lindahl om de pastellfärgade omslagens betydelse. Starka färger, gärna rosa, ska väcka nyfikenhet och köplust. Maria Nilson visar hur man kan använda sig av bokomslag i klassrummet.

SÄRSKILT LÄRARGIVANDE är att läsa resonemang om vilken litteratur eleverna förväntas läsa i skolan. Frågan är om vi ska utgå från vad eleverna läser eller om vi ska förmedla ett kulturarv. Emma Tornborg menar att eleverna behöver få tillgång till både populärlitteratur och litterära klassiker, eftersom ”eleverna som kommer från läsovana hem i praktiken inte får möjlighet att välja” annars. Ebba Ebbelind ger goda förslag för arbete med genren i skolan, till exempel paneldebatter och argumenterande artiklar. Hon lyfter även fram kvinnorörelsens betydelse.

Detta är en bok att botanisera i och lära sig mer

av. Ibland kan de olika presentationerna bli något förvirrande och vissa saker tas om. Ja, detta är ”en brokig genre”.

Oavsett vad man anser om chick lit, bör genren kunna användas mer i skolan. Lika viktigt som att försöka få pojkar intresserade av skönlitteratur, genom att till exempel diskutera fantasyserier eller framgångssagor om sportidoler, lika nödvändigt är det att också föra unga kvinnors läsning till en seriös nivå. Genren chick lit skulle även passa bra för arbete kring olika könsroller. Varför inte, som Sabina Ivenäs menar, använda ”chick lit som feministisk metod?”

Maria Bergh

Maria Bergh är svensklärare på Böskolan i Göteborg

Maria Nilson, Helene Ehriander (red.)

Chick lit - brokiga läsningar och didaktiska utmaningar
Liber 2013

MYCKET FANTASY

– men bristande mångfald

Ung läsning. Änglar, sjöjungfrur, fniss och postapokalyps - men var är all världen?

Zombier och vampyrer - rätt så omoderna är de numera. Istället för historier om slika odödingar har det nu kommit ut över tjugo fantasyböcker som handlar om mermaids och angels. På engelska. Många av ungdomsböckerna om sjöjungfrur och änglar översätts inte till vårt språk.

För trenden i svensk barnboks/ungdomsboksutgivning just nu är - helsvensk. Särskilt stor brist är det på utomeuropeiska böcker. Kulturell mångfald existerar knappast alls. Trist.

Fast, såklart, änglar fanns och finns också på svenska. Skräckromantiska änglar. Amerikanska Becca Fitzpatrick skriver ännu en gång om fallna änglar och nefiler i *Änglarnas kamp* (Wahlströms) och Laini Taylor skrämmer läsaren med berättelser om vingbeklädda änglar och demoner i *Mörk ängel* (Bazar). Och så finns förstås ängeln Extra, hon som ställer till förvirring i den känslige mellanstadiepojken Pim-Pims tillvaro. Detta sker i svenske Per Nilssons uppskattade Extra-svit i fem delar. Som nu avslutades med boken *Från mörkret mot ljuset* (Alfabeta).

AV SVENSKA Barnboksinstitutets statistik över 2013 års utgivning av 1770 nya barn- och ungdomsböcker framgår det också att det är mellanåldersböckerna i långa serier (som handlar om deckare, spöken, monster, djur, familj, skola och mobbning) och lättlästa böcker som ökar mest.

Vidare från statistiken år 2013: Pojkar är ofta huvudpersoner i bilderböcker medan ungdomsromanerna oftast handlar om tonårsflickor. Dessa tjejer bloggar, är sexuellt aktiva men - framför allt - känner de sig ledsna, ensamma och utanför. Fyra sådana tidstypiska ungdomsboksfavori-

ter från i fjol är realityböckerna *Lex bok* av Sara Kadefors, *Fjärde riket* av Maria Nygren, *Jag är ju så jävla easy going* av Jenny Jägerfeld samt häxboken *Nyckeln*, sista delen i Sara Bergmark Elfgrens och Mats Strandbergs Engelsforstrilogi.

Ja, nog har de det förfärligt, de förhaxade flickorna i bruksorten Engelsfors - men de får åtminstone gå i skolan och äta sig mätta. Så väl är det inte för trettonåriga Hedvig, hon som länge tror att hon är den enda överlevande efter en vidrig viruspest. Tills hon möter Ella, ännu en stackare. Hedvig och Ella får verkligen kämpa för sin överlevnad. Hedvig är berättaren i Sofia Nordins fängslande postapokalyptiska ungdomsroman från 2013: *En sekund i taget*.

NU HAR DEN FRISTÅENDE fortsättningen kommit. I dystopin *Spring så fort du kan* (Rabén & Sjögren) - en berättelse som är så stark att den kan konkurrera både med Defoes *Robinson Kruse*, Marsdens *I morgon när kriget kom* och Collins *Hungerspelet* - heter berättaren Ante. Också Ante har, liksom Hedvig och Ella, flytt undan pesten och alla febersjuka, döende och döda.

Han hittas av flickorna när dessa gör inbrott i en affär. Ante, som plågas av samvetsnöd, följer med Hedvig och Ella till den 4H-gård där de har bosatt sig. Det är förstås

Sara Nordin
Spring så fort du kan
Rabén & Sjögren 2014

Åsa Arptjärn
Sjukt låga förväntningar
Bonnier Carlsen 2014

Märten Melin
Liksom helt magiskt
Rabén & Sjögren 2014

en lättnad att slippa ensamhetens plåga, men också svårt för tre tonåringar att leva tillsammans i en förtvivlad tillvaro.

Vågar de alls tro på en framtid? Och får man ha sexuella fantasier, till och med drömma om kärlek - när familjen, vännerna, Sverige och världen har gått under?

VAD SOM MÅNGA saknar i bokutgivningen för ungdomar är 1) något att skratta åt 2) pirriga noveller som handlar om dagens tonåringar - gärna med inslag av fantasy. Så: Varsågod, alla läsare. Fnissglädje: *Sjukt låga förväntningar* av Åsa Arptjärn (Bonnier-Carlsen). Novellpirr: *Liksom helt magiskt. 12 berättelser* av Märten Melin (Rabén&Sjögren).

Åsa Arptjärn, som är ena halvan av komikerduon Åsa&Gertrud, romandebuterar med en ungdomsbok som är en fröjd för de många fnittersugna ungdomar som på mellanstadiet stormtrivdes med miffot Greg i Jeff Kinneys *Dagbok för alla mina fans*.

För femtonåriga Emanuel Kent i *Sjukt låga förväntningar* är en tonårs-Greg. Med allt det värsta som tonårstiden kan innebära för en osäker kille med tannig kropp: Finnar, fjun på överläppen, kyssdrömmar, osäkerhet, glappkäft, stor näsa och lika stora drömmar.

“Ta del av mitt halvkassa liv och gör sedan tvärtom.” Så säger Emanuel Kent som är bokens bedrövlige andlige vägledare. Att hans namn ger associationer till en förnuftig tysk filosof från

Samtala för att lära

1700-talet är bara ett av de stora misstagen i Emanuels liv. Den aparte Tore med den fula kepsen är hans ende kompis, men Emanuel har större ambitioner. Och för att "fucka upp" ur sitt "trixiga läge", för att få vara med de populära, förnekar Emanuel (som en annan Petrus) vännen Tore. Och det är, faktiskt, riktigt sorgligt.

ÅSARPTJÄRNHARETT säkert öra för den kombination av modern sociologiterminologi och tonårsjargong som Emanuel hänförs av. Han svänger sig gärna med uttryck som "att krossa heteronormen" eller att "det är sjukt kreddigt att ha en flatkompis". Kul!

I de tolv korta novellerna i *Liksom belt magiskt* av den populära författaren Märten Melin är det lika många manliga som kvinnliga berättare. Och alla är de tretton år. En får hängla med en älva. En tar sig in i andras drömmar. En reser på tåg tillsammans med Döden. Nästan allt och alla är nära verkligheten, men inte riktigt där. Så som det är när man är förälskad...

DYSTOPI. FNISSFRÖJD. Fantasynoveller. Det svenska ungdomsboksåret 2014 börjar lovande.

Men var är all världen?

Lena Kjersén Edman

Lena Kjersén Edman är bibliotekarie, lektor i litteraturvetenskap, läsförmedlare och kritiker.

Hur kan lärare skapa en klassrumsmiljö där eleverna blir inkluderade och aktiva? Hur blir klassrummet en trygg arena, där läsandet och skrivandet blir relevant för eleverna själva och bidrar till ökad tilltro till den egna förmågan?

Birgitta Bommarco och Suzanne Parmenius Swärd ger i *Läsning, skrivande och samtal* praxisnära och forskningsanknutna svar på de frågorna. Teorier kring lärande och textarbete, inte minst M.A.K Hallidays (1994) teori om textens dimensioner och Louise M. Rosenblatts (2002) receptionsteori och Judith Langers (2005) litterära föreställningsvärldar, blir här vitala didaktiska verktyg.

PÅ VILKEN NIVÅ OCH I VILKET ämne du än undervisar, vare sig du är student eller erfaren lärare erbjuder boken initierad vägledning in i en lärarroll vars repertoar i klassrummet gör mig upprymd! Läraren blir både en aktiv samtalspartner i gruppen men också en moderator som leder samtalet vidare och samtidigt en observatör av sin egen roll i sammanhanget.

Författarna är båda fil.dr i svenska med didaktisk inriktning och de har dessutom en lång erfarenhet av att undervisa i svenska inom gymnasieskolan. En av deras utgångspunkter är de mönster för skriftspråklig praktik som skapas hos eleverna i klassrummet och hur läraren genom kreativa arbetsformer, responsarbete och processorienterad undervisning tar ansvar för att – i förhandling med eleverna – organisera undervisningen, så att en skriftspråklig praktik etableras som både utvecklar elevens förståelse av text och lit-

Birgitta Bommarco & Suzanne Parmenius Swärd *Läsning, skrivande, samtal; Textarbete i svenska på gymnasiet* Studentlitteratur 2012

teratur, men också förståelse av sig själv och andra.

I boken refereras till *Freedom Writers* (2007). Filmen som är baserad på verkliga händelser, bör alla svensklärare se. En nyckelscen är när den nyanställda och nyutexaminerade läraren Erin önskar böcker till sin klass bestående av en grupp ungdomar på glid. Hon önskar *Anne franks dagbok* och *Romeo och Julia* men får bara serieversionerna. Studierektorn menar att böcker är bortkastade på den

klassen. Hon hänvisar till resultatet av ett läsförståelsetestet "Du kan inte få någon att vilja bildning, det enda du kan få dem till är att lyda; att bli disciplinerade!"

Erin ordnar fram böckerna på egen hand, hon behåller sina höga förväntningar på klassen samtidigt som hon tar in elevernas känslor, tankar och erfarenheter i klassrummet; i mötet med varandra och i mötet med litteraturen. Elevernas attityd till skolan förändras från likgiltighet och antagonism, till engagemang. Genom engagemanget påverkas också deras liv utanför klassrummet.

Bommarco & Parmenius Swärd erbjuder en till svenska förhållanden anpassad version av Erins klassrumskultur. Genom arbetssättet utvecklar eleverna yrtrande-kompetens såväl som mottagarkompetens och reflektionskompetens. Och detta inte endast för skolan utan för livet. Jag blir vid läsningen påmind om hur den litterära upplevelsen och interaktionen kring den utgör kärnan i den bildningsprocess som krävs i en demokrati.

Maria Danielsson

Maria Danielsson är gymnasielärare och universitetsadjunkt vid Södertörns högskola

Obegripligt kunskapskrav om analys av författarskap

VAD BETYDER ORDET "FÖRFATTARSKAP"? Att författa lagtexter och styrdokument måste vara lika svårt som att skriva poesi, tänker jag. En avgörande skillnad dem emellan är väl bara att medan poeten kan tillåta sig ett mått av långhårig exklusivitet och munter tvetydighet står lagtextförfattaren inför utmaningen att ständigt krympa friutrymmet för hemsnickrade tolkningar. I och med Gyll har vi tyvärr fått ett kunskapskrav i knät som brister i just tydlighet – eller som bara är orimligt in absurdum.

Låt mig förklara.

I kunskapskraven till Svenska 3 finns det för betyget A numera en formulering som lyder som följande:

Eleven kan göra en fördjupad, utförlig, träffsäker och nyanserad textnära litterär analys av ett tema, en genre eller ett författarskap ur flera perspektiv. I analysen använder eleven med säkerhet litteraturvetenskapliga begrepp och verktyg samt ger stöd för sin tolkning genom väl valda belegg från texterna.

Till att börja med måste jag erkänna att jag inte förstår hur man ska kunna göra en avancerad litterär analys av ett tema eller en genre (?) - men mer om detta senare. Det som verkligen väckte min undran var snarare bruket av ordet författarskap. Alltså, hur kan en elev – inom ramarna för en kurs på gymnasiet – förväntas åstadkomma en avancerad litterär analys av ett författarskap?

Här skulle man möjligen kunna tänka sig att Skolverket i själva verket menade ett verk, alltså att eleven ska kunna göra en analys av ett enskilt verk. För då förekommer ju kravet helt rimligt och relevant. Men icke så, för studerar man syftesbeskrivningen för ämnet svenska, inser man att Skolverket där gör den enligt vanligt

Henrik Birkebo tycker att kunskapskraven behöver tydliggöras.

språkbruk normala distinktionen mellan verk och författarskap:

Undervisningen i ämnet svenska ska ge eleverna förutsättningar att utveckla [...] kunskaper om centrala svenska och internationella skönlitterära verk och författarskap samt förmåga att sätta in dessa i ett sammanhang.

SKOLVERKET MENAR ALLTSÅ vad de säger. Eller gör de? För att få svar på den frågan kontaktade jag själv Skolverket i höstas för att få lite hjälp med tolkningen. Svaret jag fick rätade emellertid inte ut några frågetecken i mitt huvud. Enligt Skolverket har formuleringarna av kunskapskraven nämligen redan varit föremål för ingående diskussioner, varför det nu är "upp till professionen att lokalt göra egna tolkningar". I andra avseenden är man tillmötesgående och bistår gärna med kommentarer till det centrala innehållet (begrepp som "veten-

skapliga texttyper", "presentationstekniska hjälpmedel" och "språkförändring" förklaras kortfattat), men elefanten mitt i rummet ges ingen större uppmärksamhet. Detta måste få ett slut.

Jag tänker så här: istället för att alldeles ta bort de tre nyckelorden ifråga – tema, genre, författarskap – kan man låta göra en bestämning till respektive fras. Exempelvis så här: "... texter som knyter an till ett gemensamt tema eller tillhör samma genre", "... eller delar ur ett författarskap".

Vinsten vore i så fall mindre poesi. Fast som det är nu är den tvetydighet som råder ändå inte ens särskilt munter. Bättre då med lite prosaisk tydlighet.

Henrik Birkebo

Henrik Birkebo undervisar i svenska och engelska på gymnasiet, inom Kunskapsförbundet Väst i Trollhättan. Han bloggar på <http://birkebo.blogspot.se/>

Svar:

Ytterligare kommentar behövs till ämnesplanen

HENRIK BIRKEBO UNDRAR ÖVER en formulering i ämnesplanen i svenska, i kursen svenska 3. Vi är tacksamma för att han gör oss uppmärksamma på att skrivningarna om litterär analys i svenska 3 kan behöva kommenteras. Vi ska se över hur vi kan utöka det befintliga kommentarmaterialet till ämnesplanen.

Meningen "Eleven kan göra en fördjupad, textnära litterär analys av ett tema, en genre eller ett författarskap" i kunskapskraven för kursen svenska 3 behöver, som alla meningar i kunskapskraven, läsas tillsammans med ämnesplanens syfte och centrala innehåll. Den pekar ju bland annat mot målen i ämnet svenska där det står att undervisningen ska ge eleverna förutsättningar att utveckla:

Kunskaper om centrala svenska och internationella skönlitterära verk och författarskap samt förmåga att sätta in dessa i ett sammanhang.

Kunskaper om genrer samt berättarteckniska och stilistiska drag, dels i skönlitteratur från olika tider, dels i film och andra medier.

Förmåga att läsa, arbeta med och reflektera över skönlitteratur [...] samt producera egna texter med utgångspunkt i det lästa.

och mot det centrala innehåll som tar upp litterär analys i svenska 3:

Skönlitterära texter, författade av såväl kvinnor som män, inom genrerna prosa, lyrik och dramatik. Litteraturvetenskapligt inriktad analys av stilmedel och berättartekniska grepp. Litteraturvetenskapliga begrepp och verktyg.

Henrik Birkebo menar att lärare kan tolka skrivningen i kunskapskraven som att en elev ska analysera ett helt författarskap, det vill säga analysera eller beakta alla de verk en författare skrivit. Han önskar att litterär analys kommenteras i vårt kommentarmaterial till ämnesplanen i svenska och vi ska undersöka hur en sådan kommentar kan formuleras. Att andra begrepp som Henrik Birkebo hänvisar till i sin artikel är kommenterade hänger bland annat samman med att lärare ställde frågor om detta innehåll under implementeringen av ämnesplanerna.

ANALYS AV TEXTER I SVENSKA 3 kan, i enlighet med kunskapskraven, till exempel göras med utgångspunkt i ett visst tema i en jämförande analys eller utifrån typiska drag för en viss genre. Analysen kan också göras med utgångspunkt i ett författarskap, till exempel med en biografisk analysmetod. Den litterära analysen är alltså inte tänkt att omfatta till exempel Moa Martinssons hela produktion. Det

faller på sin egen orimlighet att en elev på gymnasienivå inom ramen för en kurs inte ska behöva analysera ett helt författarskap. Eleverna ska dock enligt målen för ämnet och det centrala innehållet för kursen få möjlighet att utveckla kunskaper om centrala författarskap, om genrer och berättarteknik. De ska också arbeta med texter som tillhör de tre genrerna prosa, dramatik och lyrik. Dessa kunskaper om författarskap och litterära texters uppbyggnad kan eleverna använda när de analyserar texter.

Modellen för analys kan som sagt skilja sig åt och det tillhör lärarens friutrymme att välja en eller flera modeller att arbeta med i undervisningen. Oavsett modell är det förmågan att använda sig av litteraturvetenskapliga begrepp och verktyg för att göra en textnära litterär analys som är i fokus här. Och texterna som ska analyseras förstås.

Svenska 3 är en kurs som bland annat förbereder eleven för högre studier inom språk eller litteratur. Alla gymnasieskolans ämnesplaner behöver dock tolkas utifrån det faktum att eleverna läser på gymnasial nivå.

*Ylva Rosing, undervisningsråd Skolverket
Christina Månberg, enhetschef Skolverket*

SVENSKLÄRARFÖRENINGEN

Vi arbetar med

- svenskämnets ställning i skola och lärarutbildning
- en levande ämnesdebatt
- ett aktivt och medvetet förhållningssätt till språk och litteratur
- svenskämnets helhet
- fortbildning till både blivande och verksamma svensklärare

Medlemskap

Medlem i Svenskläraryöreningen kan svensklärare eller andra enskilda personer vara. Avgiften är 290 kronor per kalenderår och 140 kr för studerande och pensionärer. Organisationer kan teckna prenumeration på årsboken och tidskriften Svenskläraren för 350 kronor per kalenderår.

Som medlem får du tidskriften Svenskläraren 4 nr per år, årsskriften, tillträde till föreningens kurser med mera.

Avgiften erläggs direkt till föreningens plusgirokonto 8984-7 eller bankgiro 876-1454. Kontakta samtidigt föreningen via mail info@svensklaraforeningen.se och uppgä adress och mailadress.

Adress

Svenskläraryöreningen
c/o Boglind
Brödragatan 18
412 74 Göteborg.

E-post: info@svensklaraforeningen.se

URL: www.svensklaraforeningen.se

FB: Svensklärarna

Styrelse

Ordförande:

Ann Boglind
ann.boglind@lit.gu.se

Vice ordförande:

Ann Löwbeer
ann.lowbeer@nykoping.se

Övriga ledamöter:

Ewa Bergh Nestlog, ewa.bergh.nestlog@lnu.se
Hillevi Larsson, hillevi.larsson@skaraborg.se
Nils Larsson, nisselarsson59@hotmail.com
Kristina Magnér, kristina.magner@malung-salen.se
Gustaf Skar, gustaf.skar@isd.su.se, gustaf.skar@gmail.com
Lotta Storm, lotta.storm@zonline.se
Michael Tengberg, michael.tengberg@kau.se

FÖRENINGSNYTT

Besök på Radioteatern

Vet du hur man skapar illusionen av en skjutet man som faller till marken, skrik i piskande snöstorm eller Anna Kareninas kjolar prasslande mot parkettgolvet? Det vet i alla fall de svensklärare som deltog i vår fortbildningskväll på Radioteatern den 4 februari 2014.

Lena Samuelsson, Sveriges Radios expert på ljudgestaltning, guidade oss runt i olika inspelningsstudior och delgav oss några av sina hemligheter. Att enbart med ljud skapa upplevelse av rum och att få lyssnaren att endast genom hörseln uppfatta miljöer är en riktig trollerikonst. Lena behärskar den fullkomligt.

Bakgrunden till vårt besök var Radioteaterns ambition att skapa ett Radioteaterbibliotek och att släppa klassikerna fria för avlyssning via nätet – helt kostnadsfritt. I Sveriges Radios arkiv finns massor av pjäser, som spelats in genom tiderna sedan Radioteatern startade 1925 – allt från de gamla grekerna till Shakespeare och Dagerman. De publiceras nu på nätet tillsammans med nyskrivna, skickligt gjorda, inledningar - ett slags påannonseringar, som ska föra de gamla klassiska pjäserna in i nuet.

På Radioteaterns hemsida kommer så småningom ett arbetsmaterial för skolan att finnas. Materialet, som är kopplat till styrdokumentet i svenska och historia, är under utarbetning och presenterades för oss av Radioteaterns pressansvariga Louise Lindfors, tidigare svensklärare och således med god insyn i skolvärlden. Även Marie Jansson, producent för Radioteaterbiblioteket, deltog i kvällen och berättade om sitt arbete med att få fram mer eller mindre bortglömda radiopjäser från arkivets gömmor.

För oss svensklärare är detta Radioteaterbibliotek en guldgruva att ösa ur! Adressen? Den är sverigesradio.se/radioteatern. Lägg in den under Favoriter!

Madeleine Ellvin

Årsmöte i Västeråsföreningen

Onsdagen den 5 februari föreläste Anne Ljungdahl, skolbiblioteksutvecklare, om skolbibliotekens betydelse för språkutvecklingen på Svenskläraryöreningens årsmöte som ägde rum på Rudbeckianska gymnasiet. Hon betonade att kompetensen runt ett skolbibliotek var viktig, att det inte räcker med ett bibliotek med böcker utan verksamheten runt böckerna är viktig.

Efteråt skedde årsmötesförhandlingar och till ordförande valdes Elinor Loikas, kassör Alice Widlund, sekreterare Gunilla Zimmermann och ledamöter Mariane Granquist-Balk och Öyvinn Björkas.

Alice Widlund

SVENSKA
ÅK 7-9

Ditt paket
i svenska

MÅL

Hjälper dig och dina elever att bedöma deras kunskapsnivå.

HUR

Ger dina elever praktiska verktyg att ta sig an uppgifter i svenska.

GÖRA

En serie med Lgr 11 som utgångspunkt. Delarna täcker tillsammans in det centrala innehållet. Först ut: *Litteraturhistoria*.

Allt du behöver i svenska!

Vi har tagit fram något som hjälper dig jobba enligt Lgr 11: *Ditt paket i svenska!* Det består av ett antal läromedel som stöttar dig och dina elever under hela processen i att utveckla förmågorna. Inom alla kunskapsområden i det centrala innehållet!

På ditt Ämnestorg, liber.se/sv79, finns nyttiga tips för din undervisning och all info om *Ditt paket i svenska*. Välkommen in!

www.liber.se
kundservice.liber@liber.se
Tel 08 690 93 30
Fax 08 690 93 01/02

 Liber
GRÄNSLÖST LÄRANDE

Fixa svenskan

– med maximal frihet och maximal trygghet

Nu släpper vi de första böckerna i den nya serien Fixa svenskan – en arbetsmodell som fixar det centrala innehållet i Svenska 1–3.

Fixa svenskan fungerar utmärkt inom svenskämnet's alla områden. Med sin tydliga och återkommande struktur får både du som lärare och dina elever en tydlig bas att arbeta kring. En bas som det är lätt att lämna när du vill göra egna utflykter i undervisningen och lika enkel att återgå till när ni fortsätter framåt i ämnesplanen.

Du har väl inte missat genresuccén?

Fixa genren med fokus på att läsa och skriva i genrer har fungerat så bra i klassrummet att den bildar skola för hela serien.

Författare: Pär Sahlin, Helga Stensson, Ann-Sofie Lindholm

FIXA SVENSKAN

Fixa litteraturen 1	27-43535-3
Fixa litteraturen 1, Interaktiv Bas	27-43650-3
Fixa språket 1	27-43537-7
Fixa språket 1, Interaktiv Bas	27-43648-0
Fixa grammatiken	27-43534-6
Fixa grammatiken, Interaktiv Plus	27-43647-3
Fixa genren	27-42249-0
Fixa genren, Digitalbok	27-42814-0

